

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**LOMU SPĒLES 3 – 4 GADĪGU BĒRNU
VĀRDU KRĀJUMA PILNVEIDOŠANĀ
PIRMSSKIOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ**

BAKALaura DARBS

Autore: **Evita Cimbule**

Stud.apliec. ec06 020

Darba vadītājs: Dr.paed., prof. Emīlija Černova

RĪGA

2009

ANOTĀCIJA

Darba tēma: Lomu spēles 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveidošanā pirmsskolas izglītības iestādē.

Zinātniskais vadītājs: Dr.paed., prof. Emīlija Černova.

Bakalaura darbā veiktā pētījuma mērķis ir teorētiski pamatot un empīriski pārbaudīt, kā, izmantojot lomu spēlēs pirmsskolā, var pilnveidot vārdu krājumu 3 – 4 gadīgiem bērniem. Šis darbs varētu būt interesants visiem pirmsskolas iestādes pedagogiem, arī vecākiem.

Pētījums tika veikts pielietojot sekojošās metodes:

- teorētiskas literatūras analīze;
- pārveidojošais eksperiments.

Teorētiskās nostādnes balstās uz Ž. Piažē, Ļ. Vigotska, D. Dzinteres, R. Bošas, D. Lieģinieces pedagoģiskajām atziņām.

Teorētiskajā daļā tika sniegts valodas vispārīgais raksturojums, 3 – 4 gadīgu bērnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums, bērnu vārdu krājuma attīstības raksturojums, pedagoģijā izmantojamo metožu raksturs dažādība.

Lai izzinātu lomu spēļu nozīmi vārdu krājuma pilnveidei 3 – 4 gadus veciem bērniem pirmsskolas izglītības iestādē „X”, darba autore veica pārveidojošo eksperimentu, bērnu atlasī, to raksturojumu un pētījuma rezultātu analīzi.

Pētījuma gaitā darba autore pierādīja, ka 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājums veiksmīgi tiek pilnveidots, izmantojot lomu spēles.

Atslēgvārdi: Valoda, vārdu krājums, pirmsskolas vecuma bērni, pilnveide, lomu spēles.

ANNOTATION

The theme of the Bachelor's work is „The Possibilities of role play in Vocabulary Improvement of 3 - 4 –Year Old Children in Pre-School Institutions”

Study Supervisor: Dr. Master Emīlija Černova

The work was conducted with the aim to base theoretically and check out practically the possibilities to improve, with the help of role play, the vocabulary of 3 – 4 -year old children in pre-school institutions. The work could be interesting for both pre-school teachers and parents.

The research was carried out with the use of the following methods:

- analysis of literature;
- forming experiments.

The theory was based on the works of Ž. Piažē, Ļ. Vigotskis, D. Dzinteres, R. Boša, D. Lieģiniece.

In theoretical part there were obtained pedagogical and psychological descriptions of 4 - 5 year old children, the characteristic of their vocabulary, the description and variety of pedagogical process.

In order to study the significance of role play in vocabulary improvement of 3 -4 - year old children at pre-school institution „X”, the author of the work carried out the forming experiment-selection of children, their characteristics, examined children and processed obtained data.

In the course of study the author proved that the vocabulary of 3 – 4 - year children improves successfully if the role play were purposefully used.

Key words: language, vocabulary, children of pre-school age, improvement, role play.

SATURS

Ievads.....	4
1. Bērnu vārdu krājuma pilnveidošanas problēma psiholoģiski pedagoģiskajā literatūrā.....	7
1.1. Vārdu krājuma jēdziens un tā būtības raksturojums.....	7
1.2. Runa 3 – 4 gadīga bērna attīstībā.....	10
1.3. Vārdu krājuma pilnveidošanas nosacījumi pirmsskolā.....	13
1.3.1. 3 - 4 gadīgu bērnu pedagoģiski psiholoģisko un individuālo īpatnību ievērošana.....	14
1.3.2 Pilnvērtīgas valodas attīstības vides nodrošināšana.....	16
1.3.3. Piemērotu mācību metožu un līdzekļu izmantošana vārdu krājuma pilnveidē.....	18
2. Rotaļspēle, tās būtība, veidi un funkcijas.....	26
3. 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveides iespējas pirmsskolas izglītības iestādē „X”, izmantojot lomu spēles pirmsskolā.....	36
3.1. Pētījuma organizēšana un metožu raksturojums.....	36
3.2. Pētījuma rezultāti un analīze.....	41
Nobeigums.....	43
Izmantotā literatūra un avoti.....	45

IEVADS

Valoda bērnam nav iedzimta spēja, bet tā attīstās pakāpeniski vienlaikus ar bērna fizisko un garīgo attīstību Pirmajos bērna dzīves gados novērotais ārkārtīgi straujais un dinamiskais fiziskās un emocionālās attīstības process ļauj izprast, cik liela nozīme ir tieši šim bērnības periodam runas attīstībā. Pētījumi psiholoģijā un pedagoģijā norāda, ka bērna runas un valodas sistēmas attīstību nedrīkst atstāt pašplūsmā, tāpēc runas attīstīšana ir viens no pirmsskolas izglītības iestādes pedagogu galvenajiem uzdevumiem. Jāsaka, ka pašreiz pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstībai tiek veltīta liela uzmanība un izvirzītas augstas prasības. Runas attīstīšana ir viens no centrālajiem pedagoga uzdevumiem, kas veicams darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem.

Tātad runas attīstīšanas, un tieši vārdu krājuma pilnveidošanas problēma 3 - 4 gadus veciem bērniem, ir viena no svarīgākajām problēmām pirmsskolas izglītības iestādē. Šī procesa nozīmība pamatojas ar to, ka valodas attīstība ir pirmsskolas vecuma bērna attīstības priekšnoteikums, tai ir fundamentāla nozīme bērna personības veidošanās procesā.

Darba autore uzskata, ka, lai sekmētu vārdu krājuma pilnveidošanu 3 - 4 gadus veciem bērniem pirmsskolas izglītības iestādē, pedagogiem ir jāapzinās pirmsskolas vecuma bērnu sekmīgas vārdu krājuma pilnveidošanas nosacījumus un jānodrošina tie ikdienā. Jāsecina, ka pedagoga darbs bērnu runas attīstīšanā ir sarežģīts, plašs, darbietilpīgs un nepārtraukts. Tas veicams gan nodarbībās, gan ārpusnodarbību laikā. Lai vārdu krājuma papildināšanas nodarbības padarītu interesantākas, tajās pedagogiem ieteicams iesaistīt rotaļspēles. Jo tieši pirmsskolas vecums ir tas vecums, kad bērni ar lielu aizrautību spēlē dažādas spēles un rotaļas. Bērni aizrautīgi var darboties un koncentrēties spēlei pat vairākas stundas, kā arī bērni nav jāmudina uz spēlēšanos, šī darbība viņam it kā jau ielikta šūpulī un tā ir neapzināta gatavošanās dzīvei, jo viņš to dara ar interesi. Spēles ir labākais pamats mācīšanai, jo bērns mācās bez piepūles, pats to nemaz neapzinoties. Vadot nodarbības ar tradicionālām metodēm, uzmanības koncentrēšanu un noturību ir grūti piesaistīt. Tātad lai to izdarītu, jāiesaista rotaļspēles, kas palīdzēs pirmsskolas vecuma bērniem koncentrēt uzmanību un rosināt interesi jaunu vārdu apgūšanai. Jāsaka, ka rotaļspēles veicina bērnu interesi, un bērns, kuram ir radīta interese, var daudz vairāk iemācīties, tātad tādā veidā var papildināt 3 - 4 gadu vecu bērnu vārdu krājumu. Tāpēc **darba tēma** ir „**Lomu spēles 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveidošanā pirmsskolas izglītības iestādē**”. Izvēli noteica tās aktualitāte pedagoģiskajā darbā un audzināšanā.

Pētījuma mērķis – pētīt 3 - 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveidošanas iespējas, izmantojot lomu spēles.

Pētījuma jautājums – Kādas teorētiski ir 3 - 4 gadus vecu bērnu vārdu krājuma pilnveidošanas iespējas, izmantojot lomu spēles?

Pētījuma objekts – lomu spēle 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveidošanā.

Pētījuma priekšmets – 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājums.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apgūt un analizēt pedagoģiski psiholoģisko literatūru par 3 – 4 gadīgu bērnu attīstības īpatnībām, spēles būtību, funkcijām, veidiem, lomu spēlēm;
2. Izstrādāt pētījuma gaitu;
3. Apkopot un analizēt iegūtos datus;
4. Izstrādāt secinājumus.

Pētījuma hipotēze. Lomu spēles veicina 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveidošanos.

Izmantotās metodes - teorētiskās literatūras analīze, novērošana.

Pētījuma bāze – Valkas novada pirmsskolas izglītības iestādes „X” 3 – 4 gadīgi bērni.

1. BĒRNU VĀRDU KRĀJUMA PILNVEIDOŠANAS PROBLĒMA PSIHOLOĢISKI PEDAGOĢISKAJĀ LITERATŪRĀ

Valoda ir spēks, faktors, kas attīsta intelektu, audzina jūtas un gribu, tā ir saikne starp cilvēku un apkārtni. Iemācīt bērnam izmantot valodas bagātības ir ļoti svarīgs uzdevums. Šī iemesla dēļ dzimtā valoda un tās vispusīga apguve jāliek audzināšanas pamatā, ar pirmajiem dzīves mēnešiem attīstot un arvien pilnveidojot bērnu runu.

1.1. Vārdu krājuma jēdziens un tā būtības raksturojums

„Valoda nav iedzimta spēja, bet tā attīstās pakāpeniski vienlaikus ar bērna fizisko un garīgo attīstību. Pētījumi psiholoģijā un pedagoģijā norāda, ka bērna runas un valodas sistēmas attīstību nedrīkst atstāt pašplūsmā. Tāpēc runas attīstīšana ir viens no pirmsskolas izglītības iestādes pedagogu galvenajiem uzdevumiem.” (8, 225.lpp.)

„**Vārdu krājums.** Kādas valodas vārdu kopums, ko cilvēks atpazīst, saprot un lieto runā vai rakstos. Par vārda krājumu parasti runā saistījumā ar atsevišķu personu.” (16, 185.lpp.)
Izšķir aktīvo un pasīvo vārdu krājumu. Aktīvo vārdu krājumu izmanto brīvi savā ikdienā, bet pasīvo vārdu krājumu veido vārdi, ko saprot, bet runā neiekļaujam.

Ļ. Vigotskis uzskata, ka viens no runas attīstības priekšnoteikumiem ir spēja izteikt domas vārdos. Psihologs uzsver, ka bērnu domāšanas sākumstadijā vārds un doma nav savstarpēji saistīti, to pierāda fakts, ka bērns, kurš vēl nerunā, jau agrīnā zīdaiņa periodā reaģē uz apkārtējo pasauli, neatkarīgi no tā, vai kāds viņu uzrunā vārdiski vai sazinās ar to bez valodas pielietojuma. Daudzus zinātniekus ir ieinteresējis jautājums par to, kas ir faktori, kuri nosaka bērna runas attīstību. Ir noskaidrots, ka tie ir gan psiholoģiski, gan fizioloģiski procesi, kas notiek smadzenēs, un ir pierādīts, ka laika gaitā rodas saistība starp domu un vārdu. Jo lielāks ir vārdu krājums, jo precīzāk bērns var izteikt domu, un otrādi, jo vairāk bērns domā, jo lielāks veidojas vārdu krājums. „Domāšana kopā ar vārdu veido vienotu veselumu, kas tiek saukts par runu.” (21, 25.lpp.)

„**Runa** – cilvēka darbība, kas pastāv satiksmē ar citiem cilvēkiem un savu domu izteiksmē un tālāknodošanā ar kādas valodas palīdzību. Runa ir valodas lietošanas process”.
(7, 492.lpp.)

No iepriekš teiktā var secināt, ka, attīstoties domāšanai, attīstās runa un tā kļūst arvien sarežģītāka. No sākuma notiek nozīmes atdalīšana no skaņas, vēlāk – vārda atdalīšana no lietas un, visbeidzot, domas izteikšana vārdos.

„Runas attīstības pakāpeniskumu atzīmē arī pedagogi – D.Dzintere un D.Lieģeniece, gan neuzsverot, ka runas attīstība ir saistīta ar jēdziena filoģenētisko pakāpenību.” (12, 156.lpp.)

Valoda ir izveidojusies pakāpeniski līdz ar cilvēka un cilvēku sabiedrības vēstures attīstību. Tā ir cieši saistīta ar cilvēku psihisko dzīvi, viņa sajūtām, domāšanu, iztēli un gribu.

„I. Pavlovs savos pētījumos ir secinājis, ka vārds darbojas kā kairinātājs, kura rezultātā smadzenēs veidojas jēdziens. Šo sistēmu viņš nosauca par otro signālsistēmu, kurā vārds kā runas funkcija vispārina juteklisko pieredzi.” (8, 225.lpp.)

Valoda bērnam ir tāda pati realitāte kā visi citi objekti apkārtnē. Bērns valodu apgūst tikpat praktiski kā apkārtni. Apgūt valodu nozīmē veidot tādas runas prasmes un iemaņas, kas palīdz izteikt savas domas.

„Mācīt bērnam runāt nozīmē palīdzēt bērnam apgūt valodu, izprast tās zīmju nozīmes – leksiskās un gramatiskās (trenēt intelektu), vingrināties izteikt realitātes vērtējumu ar gramatiskajām un leksiskajām iespējām (trenēt emocijas un jūtas), atvieglot literāro normu iegaumēšanu. Runa ir ne vien darbība, bet arī domu ietērs.” (2, 3.lpp.)

„Runas attīstīšana ir viens no intelektuālās attīstīšanas līdzekļiem. Tā nosaka arī vispārējo attīstību. Bērni apgūst apkārtējās pasaules parādības, cilvēku savstarpējās attiecības. Viņi vēro un izsaka savu prieku, neizpratni, secinājumus. Norit sarežģīts process, jo katrai lietai, katrai likumsakarībai ir savs nosaukums. Bērniem jāapgūst vārdi, kas izsaka parādības būtību, jāprot izteikt savu domu. Viņi pakāpeniski paplašina savu redzesloku un līdz ar to vārdu krājumu, pie katra jau zināma vārda pievienojot jaunu, tā veidojot savu „vārdnīcu”.” (2, 7.lpp.)

Lai attīstītu bērna runu, pedagoga pamatuzdevumi ir tādi:

- paplašināt pasīvo un aktīvo vārdu krājumu;
- veicināt vārdu krājuma aktivizēšanu;
- vingrināties vārdu nozīmju izpratnē un pareizā vārdu lietošanā pēc nozīmes.

Par spēju būt kādas valodas nesējam (tas attiecas arī uz pirmsskolas vecuma bērniem) liecina ne vien kvantitatīvi rādītāji, kas arī nav mazsvarīgi, bet spēja brīvi un precīzi operēt ar vārdiem aktīvajā runā. „Vārdu krājuma paplašināšanas jautājums visciešāk saistīts ar stāstītprasmi, nenoliedzot skaņu izrunas kultūras un gramatiski pareizas runas veidošanas darba lomu. Vārdu krājuma paplašināšanas un aktivizēšanas ciešā saikne ar stāstītprasmi izpaužas precīzā lietu un parādību, to īpašību un darbību nosaukšanā, prasmē lietot sinonīmus, kuru lietošanas biežums ir viens no vārdu krājuma nabadzības vai bagātības rādītājiem.” (2, 13.lpp.)

Apskatot, izpētot priekšmetus, lietas, iepazīstot apkārtni, bērns pamazām apgūst dzimtās valodas pamatvārdus. Darbojoties un socializējoties bērns pakāpeniski apgūst jaunu izziņu un papildina savu vārdu krājumu. Valodas apgūšanas pamatnosacījums arī ir vārdu apgūšana, to krājuma paplašināšana un aktivizēšana – iekļaušana runas lietojumā. Pakāpeniski bērns apgūst pareizu vārdu nozīmju izpratni un sāk tos lietot pareizā izteiksmē.

Jāsecina, ka vārdu krājums ir atkarīgs no bērna attīstības līmeņa: no izziņas intereses, uztveres, domāšanas un atmiņas spējām. Vārdu satura apjēgas dziļums palielinās līdz ar bērna vecumu. Sākumā bērns ar vārdu apzīmē konkrētu priekšmetu, parādību, pazīmi vai attieksmi, kas reāli eksistē, taču ar tiem saistītos jēdzienus apgūst pakāpeniski. Paplašinoties bērna zināšanām par apkārtējo pasauli un tās objektiem, apgūstot jaunus nosaukumus, konkrētie priekšstati pakāpeniski tiek vispārināti, no dažādo priekšmetu pazīmēm tiek izdalītas pazīmes, kas ir būtiskas un kopīgas daudziem priekšmetiem. Vispirms notiek priekšmetu grupēšana pēc pazīmēm, tad nāk to apzīmēšana ar vispārinošu vārdu – jēdzienu.

„Piemērs vispārināšanas spēju veidošanās procesam:

1. Konkrēta priekšmeta vai parādības nosaukuma apgūšana (1-2 gadu vecumā), piemēram, „vāze” – šis nosaukums tiek attiecināts tikai uz to vāzi, kas pašreiz tiek aplūkota.
2. Pirmā vispārināšanas pakāpe: sugas vārdu apguve (otrā dzīves gada beigās) – tas veidojas kā kopējais, līdzīgu priekšmetu, darbību vai parādību nosaukums, piemēram, redzot pīli ar pīlēniem, bērns saka; „Pīle – mamma!” Šeit redzam, ka bērns saprot vārda „mamma” vispārinošo nozīmi.
3. Otrā vispārināšana pakāpe: vārdu, kuri izsaka jēdzienus, apgūšana (ap 3 gadu vecumu), piemēram, mēbeles – gan krēsli, gan galdi, gan skapji.
4. Trešā vispārināšana pakāpe: vārdu, kuri apzīmē ģints jēdzienu otrās pakāpes vārdiem, apgūšana (5-6 gadi), piemēram, augi – tie ir koki, krūmi, zāle, sūnas utt.
5. Ceturtā vispārināšanas pakāpe: vārdu, kuri nosauc norobežotus, leksiskus vispārinājumus – priekšmetiskumu, darbību, stāvokli, pazīmi, kvalitāti, kvantitāti un attiecības – apgūšana.

Ja bērns ir apguvis visas vispārināšanas pakāpes, tad viņš ir sagatavojies lingvistisko jēdzienu apguvei.

Vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana atrodas ciešā saistībā ar prasmi tos lietot, paužot precīzu lietu un parādību, to īpašību un darbību nosaukšanu, prasmē lietot sinonīmus un antonīmus.” (8, 228.-2229.lpp.)

Valodai ir milzīga loma bērna psiholoģiskajā attīstībā, jo tā pilda konkrētas funkcijas: komunikatīvo, vispārinošo, regulējošo. Ar runas un valodas palīdzību pedagogs sniedz zināšanas, veido bērna attieksmi pret apkārtējo pasauli, sekmē bērna runas attīstību.

„Praktiski runa ir viens no intelektuālās attīstīšanas līdzekļiem.” (8, 224.lpp.)

Runa un valoda nebūt nenozīmē tikai to, ka tiek izkopta bērna vārdiska sazināšanās ar pasauli. Runa un valoda attīsta bērna personību kopumā. Bērni apgūst apkārtējās pasaules parādības, cilvēku savstarpējās attiecības, viņi vēro un izsaka savu prieku, neizpratni, kā arī rod secinājumus. Katrai likumsakarībai ir savs nosaukums un bērns ir tas, kas veic šo atbildīgo, sarežģīto mācību procesu. Savukārt pieaugušie ir tie, kas bērniem šīs pūles var atvieglot, iekļaujot spēles bērnu runas attīstības apguves procesā.

No iepriekš nodaļā analizētā secināms, ka bērna runas un valodas sistēmas attīstību nedrīkst atstāt pašplūsmā, tāpēc runas attīstīšana ir viens no pirmsskolas izglītības iestādes pedagogu galvenajiem uzdevumiem.

1. 2. Runa 3 – 4 gadīga bērna attīstībā

Kā veidojas bērna runa pedagoģiskajā literatūrā apskatīts jau sen. Šobrīd jaunākie zinātniskie pētījumi par bērna attīstību ļauj izdarīt pieņēmumu, ka bērna runa sāk veidoties jau ilgi pirms laika, kad bērns sāk runāt pieaugušajam saprotamā valodā. Cilvēka attīstības pētnieki uzskata, ka jau septiņus mēnešus veca embrija smadzenēs ir izveidojušies runas centri.

Arī Ilva Elnebija apgalvo, ka „Valodas attīstība sākas vēl pirms piedzimšanas, bet valodas pamati bērnam izveidojas līdz triju gadu vecumam. Viņa uzskata, ka bērnu valodas attīstību ietekmē:

- bērna tiekšanās pēc kontakta;
- pieaugušā vēlēšanās atbildēt uz bērna kontakta vēlmi;
- fakts, ka bērna sajūtas funkcionē (dzirde, redze, emocijas, kustību aktivitāte);
- atmiņas no tā laika, kad auglis atradās mātes organismā;
- tuvs kontakts ar vienu pieaugušo.” (6, 25.lpp.)

Pirmajos bērna dzīves gados novērotais straujais fiziskās un emocionālās attīstības process ļauj izprast, cik liela nozīme ir tieši šim bērnības periodam runas attīstībā. Bērna turpmāko fizisko un garīgo attīstību nosaka viņa personiskā pieredze, ko bērns iegūst pirmajos trīs dzīves gados. Bērna izziņas avots ir viņa sajūtas, tas nozīmē, ka pirmajos dzīves gados ir svarīgi dot iespēju bērnam maksimāli iepazīt ārējo priekšmetisko pasauli un lietu

īpašības. Viņš aptausta, pagaršo, pasmaržo, pacilā priekšmetus, pārbauda, vai tie viņam ir patīkami, smagi, viegli, krāsaini, skanoši un tamlīdzīgi. Pieaugušais bērnam var parādīt, ko ar lietām var darīt, kā tās izmantot rotaļām, rosināt bērna vēlmi izpētīt it kā jau pazīstamus priekšmetus vēl un vēl.

Gadu veciem bērniem uz refleksu sakaru pamata sāk veidoties valoda. Kad bērns redz kādu priekšmetu un vienlaikus dzird no pieaugušajiem tā mutisku apzīmējumu, viņā par šo priekšmetu rodas noteikts priekšstats, kas savienojas ar mutvārdu izteiksmi – priekšmeta nosaukumu. Līdz tam laikam, kamēr bērns iemācās runāt, viņš apgūst zināmu daudzumu priekšstatu. Tādēļ jau pirmajā dzīves gadā mazulis reaģē uz dažādiem vārdiem. Viņš var ieklausīties pieaugušo vienkāršajā uzrunā un darboties pēc to lūguma. Tā, piemēram, kad pieaugušais saka: „Cepu, cepu kukulīti...” – bērns sit plaukstu. Vai arī, dzirdot lūgumu: „Lūdzu, dod man!”, pasniedz kādu lietu. Līdz gada vecumam bērni lallina, veido dažādas zilbes, kas vēlāk virknējas vārdos, piemēram, te - te. Bērni šajā vecumā, iemācoties jaunu vārdu, mēdz saukt visas līdzīgās. Piemēram, bērns ir iemācījies vārdu sula, norādot un prasot pienu, viņš saka sula. Vecākiem vajadzētu neuzkrītoši pamācīt, piemēram, sakot, redzu, ka tu gribi pienu. Tā mēs mazulim palīdzēsīm paplašināt viņa aktīvo vārdu krājumu, un viņš sapratīs, ka ne viss kas ir šķidrums un viņa pudelītē ir sula.

I. Miltiņa, izvērtējot bērna runas agrīno attīstības posmu, atzīst, „ka pirmajā dzīves gadā bērna runas uztvere un izpratne savā attīstībā apsteidz ekspresīvo runu. Sākumā bērns saprot:

- vārdu – norādījumu;
- pēc tam vārdu – nosaukumu;
- vēlāk lūgumu, rīkojumu, uzdevumu;
- visbeidzot izprot pasakas, stāstus, dzejoļus, t.i. konteksta runu.” (1, 102.lpp.)

Pēc pirmā dzīves gada, kad bērns jau iemācījies staigāt, viņš gūst iespēju iepazīt savu tuvējo apkārtni, roku kustības kļūst mērķtiecīgas. Bērns šajā vecumā ir zinātkārs. Attīstās sajūtu uztvere, veidojas atmiņa, uzskatāmi darbīgā domāšana. Bērns sāk izteikt atsevišķus vārdus, kas apzīmē viņam jau zināmus priekšmetus vai parādības. Gūstot pieredzi, bērns arvien vairāk nostiprina valodas saites ar pieaugušajiem. Viņā rodas asociācijas starp vārdu impulsiem un mutvārdu reakcijām. Pakāpeniski bērns sasniedz tādu attīstības pakāpi, ka uz vārdu impulsiem jau var reaģēt ar vārdiem. Viņš atbild uz pieaugušo jautājumiem ar visvienkāršākajām vārdu formām.

„Taču svarīgākais, kas liecina par jaunu pakāpienu bērna runas apgūvē, ir divu attīstības līniju – domāšanas un runas – krustošanās un to sakrišana otrajā dzīves gadā. Veidojas tikai cilvēkam raksturīga uzvedības forma, šajā laikā tas ir nozīmīgākais notikums bērna psihiskajā

attīstībā. Tā būtība izpaužas atklājumā, ka katram priekšmetam ir savs nosaukums.” (12, 158.lpp)

„Bērna valoda attīstās pamazām, šajā procesā īpaša nozīme ir:

- runas orgānu attīstīšanai;
- pareizas elpošanas attīstīšanai;
- runas dzirdes attīstīšanai;
- fonemātiskās dzirdes attīstīšanai;
- vārdu krājuma paplašināšanai;
- skaņu un vārdu (priekšmetu un lietu nosaukumu) tīrrunas veidošanai;
- runas veidošanai ar vienkāršiem, sakarīgiem teikumiem.” (8, 116.-117.lpp)

„No divus gadu vecuma bērnam ir aktīva interese par visu. Viņš visu grib zināt, visu grib pataustīt, ieraudzīt, saklausīt, - tas ir „kāpēcīšu” vecums. Taču 2 gadu vecumā pasīvais vārdu krājums vēl ir lielāks nekā aktīvais – tas ir 3 reizes lielāks nekā aktīvais. Vārdu bērns uztver kopā ar žestiem, mīmiku, pantonīmu, balsis intonāciju.” (19, 63.lpp.) Šajā vecumā pieaugušajiem ap bērnu jāsaprot, ka bērns nesaprot sarežģīti formulētus uzdevumus. Tāpat bērnam ir grūti izšķirties, ja tiek piedāvāti vairāki varianti.

„3 gadu vecumā bērna atmiņa, uztvere, uzmanība, domāšana iegūst vairāk pieaugušiem cilvēkiem raksturīgu īpatnību, nekā tas bijis līdz šim, bērns iemācās izziņas procesus izmantot aktīvi – pats savu iekšējo „shēmu kontekstā”, ko pauž runā un saskarsmē. Runas attīstība ir saistīta ar visu kognitīvo procesu attīstību. No 3 gadu vecuma parādās pazīmes arī t.s. „egocentriskajai runai”, kad sarunā parādās Es.” (19, 63.- 64.lpp.) Raksturojot attīstības specifiku 3 gadu vecumā, jāatzīmē gan kvantitatīva, gan kvalitatīva izaugsme. Tāpat saskarsmes, priekšmetiskās darbības, jaunu darbības veidu rašanās (zīmēšana, veidošana, konstruēšana, dziedāšana) procesā notiek bērna psihisko procesu attīstība. Par jaunumu var uzskatīt intensīvu iztēles attīstību 2,5 – 3 gadu vecumā. Tas nozīmē, ka bērns var sākt darboties iedomātā situācijā. Piemēram, izpildot pieaugušā aicinājumu, parādīt, kā klusi skrien pelīte (pastiepjoties uz pirkstgaliem), kā iet lācis, lec zaķis.

„Pasaku klausīšanās, dabas vērojumi, rotaļu daudzveidīguma iespējas, ko nodrošina lielāka ķermeņa stabilitāte, - viss kopumā paplašina bērna vārdu krājumu un aktivizē to. Bērns spēj iegaumēt mazu dzejolīti vai dziesmiņu, mācās lomu rotaļas.” (8, 114.lpp)

Dažādi viena vecuma bērni attīstās dažādos tempos (fiziski, kāds izaug ātrāk, kāds lēnāk, psihiskā attīstība arī tāpat norit atšķirīgi).

Irēna Hadaņonoka grāmatā „Kā raisās valodiņa?” ir izveidojusi tabulu, pēc kuras var aptuveni orientēties, vai mazulis runā pietiekami labi savā vecumā.

Vecums	Vārdi	
	minimums	maksimums
1 g. - 1 g. 2 mēn.	3	58
1 g. 2 mēn. - 1 g. 5 mēn.	4	238
1 g. 5 mēn. - 1 g. 8 mēn.	44	383
1 g. 8 mēn. - 1 g. 11 mēn.	127	707
2 g. – 2 g. 6 mēn.	171	1509
3 g. – 4 g.	598	2346

1.1. Vārdu krājuma pieauguma tabula. (9, 6.lpp.)

1.3. Vārdu krājuma pilnveidošanas nosacījumi pirmsskolā

Pašreiz pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstībai tiek veltīta liela uzmanība un izvirzītas augstas prasības. Runas attīstīšana ir viens no centrālajiem pedagoga uzdevumiem, kas veicams darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem. Jāņem vērā bērna vecumposms. Ļ. Vigotskis uzsver, ka katram vecumam ir noteikts mācības līmenis, kas atbilst tieši šim vecumam, tas nozīmē, ka tikai noteiktos vecumos var likt apgūt noteiktas darbības un priekšmetus. Piemēram, 4 mēnešus vecu bērnu nevar iemācīt runāt, 2 gadus vecu bērnu – rakstīt, iemācīties gramatiskās likumības u.t.t. Situācija mācīšanai ir nelabvēlīga, ja bērnam sāk ko pārāk agri mācīt. Tikpat nelabvēlīga tā ir tad, ja bērnam kādu konkrētu lietu sāk mācīt pārāk vēlu. Piemēram, 3 gadus vecs bērns sliktāk apgūstot valodu nekā tad, ja to sāk mācīt 1,5 gadu vecumā. Tātad ir ļoti svarīgi ievērot konkrētā vecumposma attīstības īpatnības un novērtēt konkrēto bērnu, jo atcerēsimies, ka katrs bērns ir individualitāte.

1.3.1 3 - 4 gadus vecu bērnu pedagoģiski psiholoģisko un individuālo īpatnību ievērošana

Šveiciešu psihologs Žans Piažē pētot bērnu kognitīvo attīstību dažādos vecumos saskatījis 4 galvenās stadijas:

Gadi	Stadija	Kognitīvā darbība
0 - 2	Sensorimotorā	Izzina vidi un tai piemērojas, lietojot sensorās un motorās spējas. Piedzimstot ir tikai iedzimtie refleksi, stadijas beigās – koordinēta sensorimotora darbība.
2 - 7	Pirmsoperāciju	Attēlojot reāli uztverto, bērns savā runā, zīmējumos, lomu spēlēs, problēmu risināšanā lieto simbolus. Raksturīga centrēšanās uz vienu aspektu un egocentrisms.
7 - 11	Konkrētās operācijas	Domāšana ir loģiska, bet iespējama tikai konkrētiem, reāliem objektiem.
11 – 12 un tālāk	Formālās operācijas	Abstraktā domāšana (analīze, vispārinājumi, hipotēzes u.tml.)

1.2. Ž. Piažē kognitīvās stadijas. (15, 54.lpp)

Aplūkosim darbā pētīto pirmsskolas bērnu vecumu, pirmsoperāciju stadiju. Ž. Piažē šo pirmsoperāciju stadiju iedala vēl pirmsoperāciju (2 – 4 gadi) un intuitīvajā fāzē (4 – 7 gadi). Autores pētītais bērnu vecums 3 – 4 gadi attiecas uz pirmsoperāciju fāzi. (17, 97.-98.lpp.) Latviešu pedagoģiskajā literatūrā par šo posmu runā kā par pirmsoperāciju fāzi (lieto G. Svence, D. Dzintere un I. Stangaine), prekonceptuālo periodu (I. Puškarevs) vai par pirmskonceptuālā domāšana (D. Lieģeniece).

„Fiziskais raksturojums. Šajā periodā raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērni spēj veikt sarežģītākas kustības (balansēt uz vienas kājas, izdarīt dažādus palēcienus – gan uz augšu, gan uz priekšu. Bērniem šajā vecumā jā māca saskaņot divus principus – „Es gribu!” un „Man vajag!”. Bērnu sīkā muskulatūra vēl tikai attīstās, tādēļ sīki darbiņi varētu sagādāt problēmas. Šajā vecumā atšķiras zēnu un meiteņu fiziskā attīstība. Zēniem šajā periodā ir labāk attīstīti lielie muskuļi un viņi ir izturīgāki, bet meitenēm ir labāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra un viņas ir mierīgākas un precīzākas.

Uztvere. Šajā periodā turpina veidoties „iekšējās uztveres shēmas”, kad sensorā informācija tiek izskaidrota subjektīvi asimilācijas un akomodācijas procesā. Bērns uztveres

tēlā redz tikai to, kas viņam būtisks, viņš mācās veidot uztveramo lietu kopsakarības – pazīt lietas pēc to būtiskajām pazīmēm. Šajā vecumā īpaši jāattīsta redzes uztvere, 4 gadus vecumā bērnam jāprot nosaukt pamatkrāsas. Sākumā telpas uztveres attīstība ir liela nozīme sensoriem priekšstatiem, iespējai aptaustīt un redzēt. Nākošais solis telpas uztverē – vārdiskie apzīmējumi (tur, te, tuvu, tālu), lieluma un virziena izpratnei (stāvus, guļus) un vēlāk telpisko attiecību izpratnei (pa labi, pa kreisi).

Atmiņa. Atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo iegaumēšanu, saglabāšanu un tīšo reproducēšanu. Bērniem pirmsoperāciju periodā ir izteiktāka pazīšana, nevis reproducēšana. Sākumā bērni labāk iegaumē nevis saturu, bet ritmu, tāpēc var skandināt tekstus, neizprotot vārdu būtību. Iegaumēšanas metodika jābalsta uz rotaļu, spēles elementiem. Tā kā bērniem šajā vecumā (3 - 4 gadi) nav izteikta tīša iegaumēšana, viņi labāk iegaumēs to, kas saistīts ar emocijām, interesi. Ja informāciju neatkārto, tā ir īslaicīgajā atmiņā ne ilgāk par 30 sekundēm, izņemot gadījumus, kad informācijas iegaumēšanas pamatā ir spēcīgs pārdzīvojums. Bērniem iesaka salīdzināt ar jau zināmo informāciju, veidot asociācijas un izmantot emocijas, mīmiku. Pirmsskolas periodā bērniem notiek arī atmiņas veidu attīstība – tēlainās, kustību vai verbālās atmiņas attīstība (dzirdes, redzes, kustību).

Domāšana. Domāšanas attīstība saistīta ar cēloņu un seku sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm, par to liecina bērnu interese par lietām, sākas „kāpēcīšu” vecums. Ap 4 gadu vecumu bērni atklāj, ka parādību cēloņi var slēpties lietu īpašībās, piemēram, „galdiņš apgāžas, jo tam bija tikai 2 kājas”. Attīstās vairāki domāšanas veidi – uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā domāšana. Šajā vecumā bērns labāk saprot to, ko redz, nevis to, ko dzird, raksturīga uzskatāmi konkrētā domāšana. Ir arī tēlainā domāšana, jo šis ir vecums, kas ir ļoti liela iztēle. Pirmsskolas vecuma bērniem iztēle ir vislabāk attīstītais izziņas process. Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī fantazēšana, kas bērnam var kalpot kā aizsargmehānisms.

Uzmanība. Tās nozīme saistīta ar uztveres attīstību. Šajā periodā raksturīgi, ka bērnu uzmanību piesaista tikai pievilcīgie, interesi izraisošie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums. Jaunākajā pirmsskolas vecumā raksturīga netīša uzmanība, bērns savu uzmanību spēj koncentrēt 6 – 8 sekundes. Pedagogiem jāatceras, ka uzmanības noturība katram bērnam būs individuāla, tā ir saistīta no vairākiem faktoriem, CNS darbības īpatnībām, no fiziskā un emocionālā stāvokļa.

Emocionālā attīstība. Bērna mācīšanas un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga no bērna emocijām un jūtām. Ir ļoti svarīgi kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem un vienaudžiem. Pirmsskolas vecumā bērniem ir emocionāli neapvaldītākais raksturs salīdzinot ar periodiem pirms un pēc. Bērnam vienlaicīgi var būt vairākas jūtas – viņš spēj dusmoties un

būt līdzjūtīgs. Šajā vecumā rodas konflikts starp „Es gribu!” un „Tā vajag!”, psiholoģijā to sauc problemātisku uzvedību. Emocionālā labsajūta veicina normālu bērna personības attīstību, labvēlīgu attieksmi pret sevi un citiem.

Pašvērtējums un citu dotā vērtējuma izpratne sāk izpausties 3 līdz 4 gadu vecumā, kad attīstās spējas sevi salīdzināt ar citiem.

Saskarsme. Personības kvalitāti raksturo arī tās prasme kontaktēties ar citiem. Pieaug bērnu vēlēšanās būt patstāvīgiem un neatkarīgiem. Vispirms bērni savas pamatvajadzības apmierina rotaļās. Par augstāko pakāpi rotaļu apguvē uzskata bērnu spējas ievērot, pašam kontrolēt rotaļu norises noteikumus, jo tas nozīmē, ka bērns jau spēj ar gribu kontrolēt savu uzvedību. Rotaļās un spēlēs bērni apgūst paškontroles iemaņas. Pirmsskolas vecumā sāk izpausties arī subordinācijas procesi, kad izvirzās līderi un padotie. Psihologi iesaka audzinātājiem sekot līdzī šiem procesiem, lai vadoņi nekļūtu vieni un tie paši visās rotaļās. Citādi bērniem psihē var izveidoties ievirze padotais, izpildītājs.” (19, 77.-100.lpp.)

Autore secināja, ka bērns jāskata kopveselumā ar visām viņa individuālajām attīstības īpatnībām. Ģimene ir pirmā vide, kurā bērns attīstās, pilnveidojas un pakāpeniski bērns pāriet uz makrovidi – apkārtējo sabiedrību, caur kuru bērns uztver pasauli kopumā.

Vides ietekme ir nozīmīgs faktors ne tikai bērna vispārējā attīstībā, bet tieši runas attīstībā. Runas vidi bērns sāk atdarināt ļoti agrā vecumā, taču, kamēr viņš nav apguvis vajadzīgo pieredzi, bērns ar skaņām tikai rotaļājas. Pieaugušajiem jārada apstākļi pareizai runas attīstībai, tas ir pozitīvs runas paraugs, jāievēro jebkurš cēlonis, kas runas attīstību varētu kavēt.

No iepriekš nodaļā analizētā secināms, ka valoda attīstās pakāpeniski vienlaikus ar bērna fizisko un garīgo attīstību, kā arī tas, ka bērnības periodam (3 - 4gadi) runas attīstībā ir liela nozīme.

1.3.2 Pilnvērtīgas valodas attīstības vides nodrošināšana

Runas pilnvērtīgu attīstību veicina runas vide. Dabiskā runas vide ir visa ar runu saistītā bērna apkārtējā pasaule. Bērnu runas vide ietver gan ģimenē, gan pirmsskolas izglītības iestādē. Runas vide, kuru īpaši runas attīstīšanas nolūkam organizē pieaugušie, pirmsskolas izglītības iestādes apstākļos – pedagogs, ir mākslīgā runas vide. Galvenais veids mākslīgās runas vides radīšanā ir runas attīstīšanas nodarbība. Tai pakārtotas visas organizētās runas situācijas ar konkrētu pedagoga izvirzītu uzdevumu ārpusnodarbību laikā.

Jāatzīmē arī tas, ka runas attīstīšanas darbā jābalstās uz labākajiem valodas paraugiem – folkloru, daiļliteratūru; nevainojamai jābūt pedagoga runai.

„Mazs bērns ir atdarinātājs. Iepazīstot priekšmetu un lietu pasauli, dabas parādības un savu tuvāko apkārtni, klausoties pieaugušo runā, viņš veido savu aktīvo runu un pagūst vārdu krājumu. Ja runas attīstība tiek traucēta, bērnam rodas traucējumi saskarsmē ar citiem, izziņas darbībā, kas savukārt negatīvi ietekmē bērna kopīgo attīstību.” (8, 224.lpp.)

Logopēde Dace Zeidlere skaidro, ka „vecākiem ir jādod pareizs runas paraugs. Nedrīkst runāt pārāk ātri vai lēni. Vārdi ir jāizrunā pareizi un skaidri. Arī uzmanības deficīts ietekmē bērna runas attīstību. Galvenais ir runāt ar bērnu.” Autore var minēt konkrētu piemēru, kas atspoguļo vecāku kļūdu runas attīstības veicināšanā. 4 gadīgs bērns runā tikai pirmās zilbes. Piemēram, „Ma ie mā (mamma, iesim mājās)”. Reāls piemērs - mamma dēlam atbild: „La ie mā (labi, iesim mājās)”. Tā ir kļūda, mammai ir jāatbild pareizi. Nedrīkst runāt bērna valodā. Logopēde Dace Zeidlere brīdina, ka „vecākiem ir jāskatās, kāds ir vecvecāku vai auklīšu runas veids. Bērnam nepareiza valoda pielīp. Galvenais - cilvēkiem, kuri pieskata bērnu, ir jāskaidro, ka ir jārunā skaidri un precīzi un arī, darot lietas, ir jārunā”. (24)

Lai bērna attīstība noritētu sekmīgi, liela nozīme ir pieaugušo klātbūtnei, jo kas gan vēl labāk, ja ne pieaugušais, palīdzēs bērnam apkārtējo pasauli iepazīt. Noteicošais faktors bērna kvalitatīvas runas attīstībā ir emocionālajam klimatam, kurā bērns dzīvo, bet vēl lielāka nozīme ir vecāku līdzdalībai palīdzot bērniem apgūt valodu.

Bērns, kā jau zināms, ņem paraugu no saviem vecākiem un citiem ģimenes locekļiem, bērns mācās, raugoties uz pieaugušajiem. Un katrā šādā mācīšanās un sava veida atdarināšanas reizē, bērns ļoti bieži izrunā kādu kļūdainu vārdu un pieaugušajiem šāda bērna nepareiza runa ir jānovērš, jāmaca bērniem no tās izvairīties un neizmantot to savā runā. Pieaugušajiem ir jākorrigē bērna kļūdaini izrunātie vārdi.

Bērni ļoti bieži savā runā iekļauj okazionālistus jeb jaunvārdus, kurus vecāki piefiksē un netīši izmanto sarunās ar bērnu, bet tāda veida rīcība ir aplama, jo bērnam ir jāmaca pareiza runa. Izmantojot savā runā bērna izgudrotos jaunvārdus, pieaugušie tikai apliecina, ka bērna runa ir pareiza, lai gan tas viss būs aplami.

Valodai ir jābūt ne tikai bērnam saprotamai, tai ir jābūt arī gramatiski pareizai un kad gan vēl koriģēt bērna runu, ja ne pirmsskolas vecumā. Bērns alkst zināšanu tāpēc arī labprāt uzklausa un atdarina gramatiski pareizo runu.

Pirmsskolas vecuma periodā bērns apgūst tos vārdus, kas ir dzimtās valodas vārdu krājuma pamatā. Šo procesu ietekmē arī apkārtējo cilvēku vārda krājums un bērna orientēšanās spējas apkārtējā vidē. Bērna runā jāizskauž neliterāri vārdi, žargona izteicieni, valodai jābūt kulturālai un literāri pareizai.

No iepriekš nodaļā analizētā secināms, ka ir ļoti būtiski, lai bērns dzirdētu skaidru dzimto valodu. Bērns agri sāk atdarināt runas vidi, tāpēc pieaugušais, kurš ir kopā ar bērnu, pilnībā atbild par viņa attīstību.

1.3.3 Piemērotu mācību metožu un līdzekļu izmantošana vārdu krājuma pilnveidē

3 - 4 gadus veci bērni pirmsskolas periodā apgūst samērā daudz zināšanu. Tieši šajos gados viņiem veidojas sākotnējiem priekšstati un izziņas intereses par apkārtējo pasauli un valodu. Līdz ar to pedagogam jāstrādā tā, lai bērns katru dienu apgūtu jaunus vārdus, lai tos mācītos pielietot savā runā. Pirmsskolas vecumā bērnam jāapgūst tāds vārdu krājums, kas nodrošinātu sazināšanos ar valodas palīdzību, sagatavotu viņu sekmīgam mācību darbam skolā, palīdzētu uztvert daiļliteratūru, radio un televīzijas pārraides.

Balstoties uz pirmsskolas vecuma bērna sensoriskās attīstības īpatnībām, jāizveido didaktisko un sensori attīstošo līdzekļu klāsts, kas sekmētu valodas attīstību ar dažādu uzskates, rotaļlīdzekļu un praktiskas darbošanās iemaņu izmantošanu. To klāstam jābūt plašam un daudzveidīgam, un izvēli lielā mērā nosaka programmas uzdevumi, pedagoga profesionālās zināšanas un izdomas spēja, kā arī radoša pieeja. Valodas attīstībai ir jābūt pieejamiem dažādiem uzskates materiāliem, daudzām skaisti ilustrētām pazīstamu pasaku grāmatām. Nepieciešami arī alfabēta burtu komplekti, burtu kartīšu komplekti, klucīši ar burtiem, burtu loto (dzīvnieku, ziedu, sadzīves priekšmetu, transporta līdzekļu, apģērbu u.c. attēlu loto), atsevišķu līdzskaņu, patskaņu, divdabju kartotēka, priekšmetu un lietu attēli, dažāda satura tematiski sakārtoti spilgti un rosinoši attēlu komplekti runas attīstības un stāstītprasmes veidošanai, domino un citas galda spēles runas attīstībai.

Lai realizētu valodas attīstības uzdevumus, runas attīstīšanai organizētos pasākumus var iedalīt četrās grupās:

- „1. dzīvā un nedzīvā objekta vērošana;
2. didaktiskās rotaļas ar priekšmetiem;
3. priekšmetu attēlu apskatīšana;
4. literāro darbu klausīšanās.” (8, 224.lpp.)

Bērna daudzveidīgā darbība ar priekšmetiem un rotaļlietām, bagātīga emocionālā saskarsme ar vecākiem ir pamats viņa valodas pilnvērtīgai attīstībai. Kā jau iepriekš minēts, valodas attīstība pirmsskolas vecuma bērniem notiek pieaugušo runas atdarināšanas, imitācijas ceļā, tādēļ ar bērnu pirmsskolas vecumā pēc iespējas vairāk jāsarunājas par

apkārtējām lietām, parādībām, jāstāsta pasakas, jādzied dziesmiņas, turklāt ar bērnu jārūnā lēni, skaidri, pareizi.

„Vārdu krājuma paplašināšanā nepieciešams veikt vairākus uzdevumus:

1. **Bagātināt bērnu vārdu krājumu.** Tas nozīmē sistemātiski iemācīt bērniem jaunus vārdus, kurus ir grūti apgūt patstāvīgi. Pedagogam mēneša un nedēļas plānā jāparedz, kurus vārdus mācīs. Vārdu krājuma bagātināšanu var veikt gan visās nodarbībās, gan ikdienas sarunās. Pedagoga uzdevums ir izskaidrot bērniem jauno neparasto vārdu nozīmes.
2. **Nostiprināt un precizēt bērnu vārdu krājumu.** Lai bērni apgūtu mācītos vārdus, saprastu to nozīmi, vārdi vairākas reizes jāatkārto gan vienas nodarbības laikā, gan ārpusnodarbību sarunās. Pedagogam jārada situācijas, lai bērni izjustu nepieciešamību savā runā izmantot tieši tos vārdus, kurus mācījās.
3. **Aktivizēt bērnu vārdu krājumu.** Vārdu kopums, ko bērns lieto runā, ir viņa aktīvais vārdu krājums. Turpretim vārdi, kurus viņš pats nelieto, bet saprot vai uzmin to nozīmi, klausoties citu cilvēku runu, veido pasīvo vārdu krājumu. Pasīvais vārdu krājums ir daudz plašāks par aktīvo, tādēļ pedagogam īpaši jāstrādā ar vingrinājumiem, kas palīdzētu apjēgt vārdu pārnestās nozīmes, attīstītu prasmi savā valodā lietot sinonīmus, antonīmus.” (8, 27.lpp.)

Lai bērns prastu pareizi izvēlēties vārdus, nepieciešami dažādi vingrinājumi. Tādēļ savu uzdevumu pedagogs sekmīgi realizēs tikai tad, ja aktīvi strādās ar bērniem, sniegs bagātīgas zināšanas par apkārt notiekošo, attīstīs viņos novērošanas un salīdzināšanas prasmes, rūpīgi pārdomās pastaigas un ekskursijas, kā arī visas nodarbības.

„Vārdu krājuma paplašināšanas paņēmieni un darba formas:

- **Jaunā vārda nosaukšana.** Šis paņēmiens jāizmanto visbiežāk. Pedagogam jāizrūnā jaunais vārds tā, lai pievērstu bērnu uzmanību, t.i., pietiekami skaļi, precīzi, skaidrā dikcijā.
- **Vārda nosaukšana un attiecīgā objekta demonstrēšana.** Ar šādu paņēmieni jāpanāk, lai jaunais objekts un atbilstošais vārds, kas to apzīmē, atklātos bērniem vienlaicīgi.
- **Jaunā vārda iesaistīšana teikumā.** Pedagoga uzdevums ir jauno vārdu iesaistīt teikumā vairākkārt vienas nodarbības laikā.
- **Vārda vairākkārtēja atkārtošana.** Bērnu uzmanība un darba spējas ir nenoturīgas, tādēļ, lai apgūtu mācīto, nepieciešams vairākkārtējs atkārtojums. Jaunos vārdus pedagogs var atkārtot gan savā, gan bērnu runā.

- **Kora runa.** Ar kora runu panāk, ka visi bērni izrunā vārdu. Jāseko, lai izruna būtu precīza, ja nepieciešams, pedagogam jāatkārto izrunas paraugs, jāpievērš uzmanība vārda intonācijai, uzsvaram.
- **Jautājumu izmantošana vārdu krājuma aktivizēšanai.** Pedagogam, sarunājoties ar bērniem, jāuzdod viņiem tādi jautājumi, kas prasa konkretizēt situāciju, atklāt cēloņus un sekas.
- **Vingrinājumi, kuru mērķis ir paplašināt, aktivizēt bērnu vārdu krājumu.** Piemēram, var nosaukt divus vārdus, un bērni pasaka salikteni.
- **Didaktiskās rotaļas.** Šīs rotaļas kā mācīšanas paņēmieni izmanto vārdu jēdzienu nostiprināšanai. Tās var praktizēt gan nodarbībā, gan rīta un pēcpusdienu cēlienā, lai nostiprinātu bērnu zināšanas.” (20, 49.lpp.)

Lai bērnu vārdu krājums paplašinātos, pedagogam ar vārdu jāstrādā katru dienu. Jāstrādā tā, lai katrs vārds bērniem kļūtu par līdzekli, ar ko izteikt savu attieksmi pret apkārtējo pasauli.

„Pirmsskolas iestādēs bērnu vārdu krājuma paplašināšanai izmanto šādus nodarbību veidus:

- **Vērošana** – iepriekš nodomāta, plānveidīga, vairāk vai mazāk ilgstoša uztvere, kuras nolūks ir izsekot pārmaiņām uztveres objektos. Bērnam novērošanas spējas mērķtiecīgi jāveido. Novērošanas procesā darbojas uztvere, domāšana, uzmanība un valoda. Lai novērojums sasniegtu savu mērķi, jāizraisa bērnos emocionāli labvēlīgs nosakņojums, jārada interese par novērojamo parādību vai objektu. Ļoti svarīgi attīstīt plānveidīgu novērošanas prasmi. Piemēram, augu novērošanā bērnu uzmanību varētu virzīt uz šādiem galvenajiem jautājumiem: Kas tas par augu? Kā to sauc? Kur augs sastopams? Dzīvnieku novērošanai arī var izmantot līdzīgus jautājumus. Pilnīgi priekšstati un izpratne novērošanas gaitā bērnam veidojas tad, ja viņam pašam jāpastāsta par novēroto.
- **Ekskursija**, tāpat kā vērojumi, izkopj patstāvīgas intelektuālās darbības un prasmes, attīsta izziņas spējas, aktivizē izziņas intereses un izveido noturīgus izziņas motīvus. Īpaša uzmanība pedagogam jāvelta bērnu valodai nodarbības laikā. Sarunai jābūt problēmiskai. To var panākt ar bērnu praktisko darbību un jautājumiem. Ekskursijā jāizmanto izzinošie jautājumi (Kāpēc kokiem lapas dzeltē?), vērtējuma jautājumi (Kas tev vislabāk patika?), problēmiskie jautājumi (Kā tu to uzminēji? Kā to var zināt? Pierādi!).
- **Priekšmetu apskate.** Iepazīstinot bērnu ar kādu noteiktu priekšmetu, vispirms jāpanāk šī priekšmeta aktīva uztveršana. Atsevišķas priekšmeta pazīmes un īpašības visvieglāk atklājas tad, kad bērns vairākkārt nonāk saskarsmē ar pašu objektu. Pedagogam jāpārliecina bērnam veselajā saskatīt atsevišķo, priekšmetā redzēt tā pazīmes un īpašības, izprast

tā attieksmes ar citiem priekšmetiem. Līdz ar to jā māca salīdzināt priekšmetus, raksturot tos. Bērna valodā nostiprinās attiecīgo priekšmetu un to īpašību nosaukumi. Tādā veidā tiek bagātināts bērnu vārdu krājums, kas atvieglo sazināšanos ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Vārdu krājuma paplašināšana nav pašmērķis: tā notiek ciešā saistībā ar pirmo konkrēto priekšstatu veidošanos par priekšmetiem un tā nosaukumiem. Lai nodarbība būtu interesanta un piesaistītu bērnu uzmanību priekšmetam un darbībai, izmantojami dažādi metodiskie paņēmieni. Negaidītas priekšmetu parādīšanās un pazušanas novērošana, dažādas darbības ar priekšmetiem. Priekšmeta nosaukumu vai darbības nosaukumu pasaka tikai tad, kas bērnu uzmanība ir koncentrēta, turklāt nosaukums vairākas reizes jāatkārto. Nākamajā posmā vārds jāizmanto kā priekšmeta signāla zīme. Šai nolūkā tiek radīta „meklēšanas situācija”, jautājot bērniem: „Kur ir lelle?” Tikko bērni aktīvi iekļaujas šajā darbībā, pedagogs parāda priekšmetu. Tādējādi vārds tiek saistīts ar pašu priekšmetu. Apgūtā vārda nostiprināšana tiek veikta tajās nodarbībās, kurās bērni pēc pedagoga norādījuma atrod vajadzīgo priekšmetu citu priekšmetu vidū, atnes to viņai, parāda, nosauc un veic dažādas darbības ar šo priekšmetu. Lai paplašinātu bērnu vārdu krājumu, svarīga ir katra bērna aktivitāte nodarbības laikā. Vārdu krājuma veidošana ir cieši saistīta ar darbību ikdienas dzīvē, jo vārdus, kurus bērni apgūst nodarbībās, nostiprina, aktivizē rotaļās, sadzīvē. Savukārt vārdi, kurus apgūst ikdienā, tiek precizēti, nostiprināti nodarbību laikā.

- **Didaktiskā rotaļa.** Attīstot valodu ar didaktisko rotaļu palīdzību, bērnu atmiņā nostiprinās priekšmeta un to īpašību nosaukumi. Didaktiskā rotaļa vingrina bērnu domāšanu, atmiņu, uzmanību, iztēli. Katrai rotaļai jāsekmē bērna vispārīgā attīstība. Katrā rotaļā (izņemot vārdu rotaļas) izmanto uzskati, kas var būt rotaļlietas, sadzīves priekšmeti, dabas objekti, attēli. Rotaļas organizē gan nodarbību, gan ārpusnodarbību laikā.

- **Attēlu apskate.** Attēls ir līdzeklis, kas bērnu pamudina aktīvi izteikties. Attēlu aplūkošana un pārrunas ievērojami paplašina bērnu priekšstatu loku, dod vielu sarunai. Galvenie uzdevumi darbā ar attēlu ir šādi: mācīt aplūkot attēlus, saskatīt tajos būtisko; mācīt ne tikai nosaukt, bet ar pedagoga palīdzību pastāstīt, kas redzams attēlā. Apskatot attēlus, atbildot uz jautājumiem, jāaktivizē bērnu leksika. Pedagogam vienmēr jāpadomā, lai attēli atbilstu bērnu vecumam, lai tie būtu glīti, krāsaini un bērniem saprotami.

- **Mīklu minēšana.** Darbā pirmsskolas iestādēs izmanto objektu mīklas. Ar mīklu palīdzību tiek nostiprināti, aktivizēti vārdi, pievērsta bērnu uzmanība vārdu daudznozīmībai. Izvēloties mīklas, pedagogam nepieciešams ievērot attiecīgā vecuma bērnu psiholoģiskās īpatnības. Mīklu tematiku ir jāierobežo. Ieteicams izvēlēties mīklas par tiem priekšmetiem, ar kuriem bērns visbiežāk saskaras, kas viņam vislabāk patīk, izsauc pozitīvas emocijas.” (20, 50.-51.lpp.)

Bērna valodas attīstība pamatojas uz apkārtējās īstenības iepazīšanu. Katram jauniepaizītajam priekšmetam vai parādībai jāsaistās ar atbilstošu vārdu. Viss, kas atrodas ap bērnu, - sadzīves priekšmeti, cilvēki, dzīvnieki, gleznas, rotaļlietas, daba, - ir bagāts materiāls, kas jāizmanto, lai paplašinātu bērnu uztveri un attīstītu valodu. Iepazīstinot bērnus ar apkārtni, organizējot un vadot viņu izziņas darbību, pedagogs palīdz viņam apkopot iegūto pieredzi, sniedz jaunas zināšanas, veido bērniem zinātkāri, vērtīgu, rosina vēlēšanos dziļāk iepazīt pasauli. Iepazīšanās ar apkārtni ir viens no bērnu runas attīstīšanas līdzekļiem. Attīstīta runa bērnam dod iespēju labāk apgūt zināšanas, attīsta prātu, gribu, jūtas.

Galvenais bērnu runas attīstīšanā ir viņu aktīvā darbība, kas saistās ar apkārtējās pasaules izziņāšanu un iepazīšanos ar daiļliteratūru. Spilgti un skaidri priekšstati, kurus bērni gūst, iepazīstoties ar priekšmetiem, sabiedrisko dzīvi, dabu, kā arī saskarsmē ar pieaugušajiem un vienaudžiem, sekmē runas aktivitāti, kas ir viņu runas attīstības pamatā. Tādēļ runas attīstīšanā jābalstās uz zināšanām, kuras bērni ir apguvuši, iepazīstoties ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm, ar dabu, daiļliteratūrā, darbā, rotaļās.

„Galvenais veids mākslīgās runas vides radīšanā ir runas attīstīšanas nodarbība. Runas attīstīšanas nodarbībās pedagoga darbs veicams četros virzienos: skaņu izrunas kultūras veidošana; vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana; gramatiski pareizas runas veidošana; stāstītmācīšana.” (2, 9.lpp.)

„Lai realizētu iepriekšminētos runas attīstīšanas nodarbību virzienus, pedagogam būtu jāievēro šādi ieteikumi:

- Plānojot darbu runas nodarbībai, izvēloties metodes un paņēmienu, pedagogam nodarbību jācenšas organizēt tā, lai katra uzdevuma risināšana būtu organiska sastāvdaļa veselumā, kuru apvieno bērniem zināma tēma vai rotaļu sižets.
- Katrā virzienā jāparedz konkrēts uzdevums, kuru nosaka konkrētas grupas bērnu runas attīstības īpatnības un programma runas attīstīšanā.
- Uzdevumi jārealizē ar vingrinājumu un rotaļu palīdzību, radot konkrētas runas situācijas.
- Nodarbībām jānorit emocionālā pacēlumā, veicinot augstu bērnu runas aktivitāti.
- Runas nodarbībās jāveic frontālais un individuālais darbs, izmantojot dažādas metodes un paņēmienu.
- Runas kļūdas jālabo, nenoliedzot bērna izteikto domu, bet virzot uzmanību uz labskanīgāku, precīzāku izteikuma variantu.

Darbs ārpusnodarbību laikā runas attīstīšanā saistīts ar pedagoga prasmi sarunāties ar bērnu, jo runas attīstība sākas ar emocionāli saskarsmi starp pieaugušo un bērnu agrā bērībā, kas turpinās pirmsskolas un arī skolas vecumā. Jācenšas atrast tādu sarunu tematiku, lai bērns

atraisītos, lai viņam rastos vēlēšanās sarunāties, jautāt, spriest. „Ārpusnodarbību laikā pedagogs mērķtiecīgi strādā pie tādu jautājumu risināšanas, kas atsevišķiem bērniem vai bērnu apakšgrupai sagādā grūtības. Šim nolūkam var izmantot tautas rotaļas, galda didaktiskās spēles.” (2, 10.lpp.)

„Visu garīgo un fizisko funkciju attīstību sekmē konkrēta darbība, prakse. Tā kā pirmsskolas vecuma bērnam rotaļa ir galvenais darbības veids, tā kļūst par vienu no pamatlīdzekļiem valodas attīstībā. Vislielākā nozīme minētā vecuma bērnu nodarbībās ir spēlēm un rotaļām. Tās audzinātāja var izmantot, lai pamudinātu bērnu runāt, kā arī lai ar savu klātbūtni nemanāmi ietekmētu bērna darbību un tādējādi attīstītu un pilnveidotu viņa valodu.” (2, 10.lpp.)

Runas nodarbībās un ārpusnodarbību laikā galvenais vārdu krājuma paplašināšanas avots ir apkārtne tās plašākajā izpratnē, daiļliteratūra, didaktiskie vingrinājumi un rotaļas, apmācošās rotaļas un tautas rotaļas, kā arī īpaši radītas runas situācijas. Piemēram, sinonīmu un antonīmu aktivizēšanu nodrošina tādas didaktiskās rotaļas kā „Pasaki pretējo!”, „Pasaki citādāk!”, vingrinājumi „Nosauc priekšmetu un tā īpašības!”, „Kā vēl var pateikt?”, „Uz kuru attēlu attiecas šie vārdi?” u.c. Vārdu krājuma aktivizēšanas līdzeklis var būt arī tautas rotaļas, kuras var lietot gan nodarbībās, gan ārpusnodarbību laikā. Dažādu vārdšķiru aktivizēšanai var izmantot rotaļas: „Virtuve”, „Visi putni lido”, „Vaidētājs”, „Kur to lieto?”, „Āzītis sakņu dārzā”, „Veiklais pavārs”, „Pamēģini uzminēt!”.

„Runas attīstīšanas process, kā jau tika minēts, jābalsta uz labākajiem valodas paraugiem – folkloras materiāliem, daiļdarbiem – literatūru un dzeju, kā arī uz pedagoga gramatiski nevainojamu un leksiski bagātu runu.

Runas attīstīšanu sekmēs:

- pedagoga kvalifikācija, pedagoģijas un bērna attīstības psiholoģijas pārzināšana;
- pareizu darba paņēmienu izvēle, prasme darboties metodiski pareizā secībā (projektēšanas prasme – piemērotu uzdevumu izvirzīšana; konstruktīvā prasme – atbilstoši uzdevumiem izvēlēties paņēmienus, vingrinājumu, ņemot vērā katra bērna runas īpatnības);
- atbilstoši bērnu vecumam izvēlēti uzskates līdzekļi un izdales materiāli, ko pareizi, mērķtiecīgi jāizmanto;
- sistemātiskums un secība, virzoties no vienkāršākā uz sarežģītāko.” (8, 226.lpp.)

Jāsecina, ka mērķtiecīgi organizēti un vadīti dabas un apkārtnes vērojumi, pasaku klausīšanās, tautas dziesmu un citu folkloras materiālu apgūšana un analīze, darbības

rotaļspēlēs, dažādas sacensībās, darbības ar didaktiskajiem materiāliem sekmē runas un valodas attīstību.

Vēl jāmin, tas, ka pieaugušajam jāapzinās, ka, mēģinot palīdzēt bērnam attīstīt runu, ir jāzina, ka darbs patiesībā tiek balstīts uz aktīvu vārdu krājuma paplašināšanu, valodas gramatisko iemaņu apguves pilnveidošanu un runas aktivitāti jeb spēju sazināties ar pieaugušajiem un bērniem. Bērna aktīvais vārdu krājums pamazām mainās un pieaug, turklāt noteiktā secībā. Visas vārdšķiras var apgūt daudzveidīgā darbībā, izmantojot rotaļas un priekšmetus. Ar bērnu ir jāsarunājas par apkārtējām lietām, parādībām, jādzied dziesmiņas un jāstāsta pasakas. Logopēde Dace Zeidlere uzskata, ka „lai bērnam paplašinātu vārdu krājumu, ir jārāda attēli un precīzi, skaidri jānosauc tajos redzamais. Vēl vārdšķiras var apgūt darbībā ar rotaļlietām, piemēram, prievārdus var apgūt, liekot rotaļlietu uz vai zem plaukta, vai arī likt paņemt to no plaukta. Svarīgi, ka šīs darbības skaidri tiek prasītas”. (24)

Pedagogam darbojoties ar 3 - 4 gadus veciem bērniem jācenšas nodrošināt bērniem saistošu, emocionāli pozitīvu noskaņu, kā arī pedagogam jābūt ieinteresētiem rotaļāties, izmantot dažādus pārsteiguma momentus, ar praktiskām situācijām jāmotivē bērnus runāt, atdarināt pieaugušo runas darbību, jāorganizē pirkstiņrotaļas un dziedāšanas darbības īstenošanu dažādās dienas gaitas aktivitātēs pirmsskolā.

Valodas nodarbības ir ļoti īsas, tādēļ pedagogam ne vienmēr ir iespējams visus bērnus iesaistīt sarunā, aktivizēt plānotos vārdus viņu valodā. Tas nozīmē, ka ar bērnu leksiku ir rūpīgi, sistemātiski jāstrādā ārpus nodarbībām. Darbam vārdu krājuma aktivizācijā, precizēšanā jābūt plānveidīgam. Pedagogam jāseko bērnu valodai rotaļu laikā. Lai bērnu valoda būtu bagāta, lai viņi prastu izteikties, svarīgi plānot, kā paplašināt rotaļas sižetu. Te labi var noderēt attēli, daiļliteratūra, filmas, televīzijas pārraides un pārrunas. Bērnu vārdu krājumu ļoti bagātina darbs, t.i., gan dežurantu darbs, gan kolektīvais, gan individuālais darbs. Vārdu krājuma bagātināšana, aktivizēšana un precizēšana jāveic jebkurā piemērotā brīdī. Lai šis darbs būtu sekmīgs, pedagogam jāstrādā arī ar bērnu vecākiem, lai viņi aktīvi paplašinātu bērnu vārdu krājumu, lai atrastu laiku, kad atbildēt uz bērnu daudzajiem jautājumiem. Ja vecāku valoda būs bagāta un ja viņi centīsies šīs bagātības nodot bērniem, tad arī bērnu valoda kļūs bagātāka. „Darbu vārdu krājuma bagātināšanā pedagogs veic jebkurā nodarbībā: matemātikā aktivizē matemātiskos jēdzienus, zīmēšanā, veidošanā apgūst tēlotājas mākslas jēdzienus, fizikālā precīzē darbību nosaukumus, muzikālā audzināšana iepazīstina ar mūzikas leksiku. Tātad pedagogam ar vārdu jāstrādā katru brīdi.” (20, 42.lpp.)

Jāsecina, ka pedagoga darbs bērnu runas attīstīšanā ir sarežģīts, plašs, darbietilpīgs un nepārtraukts. Tas veicams nodarbībās un ārpusnodarbību laikā. Lai šos uzdevumus veiktu,

pedagogam ir nepieciešams apgūt noteiktu pedagoģisko zināšanu un pedagoģisko prasmju apjomu.

Pēc iepriekš analizētā, var secināt, ka praktiski bērns apgūst valodu, saskaroties ar pieaugušo runu, pētot dažādus priekšmetus, apgūstot izziņu par sevi, savu tuvāko apkārtni, vērojot dabas objektus, darbojoties dažādās jomās, spēlējoties, rotaļājoties, kā arī veicot citas bērna socializāciju sekmējošas darbības pieaugušā vadībā un savu vienaudžu vidū. Valodu bērns apgūst tikpat praktiski kā savu apkārtni, tas notiek pakāpeniski.

2. ROTAĻSPĒLE, TĀS BŪTĪBA, VEIDI UN FUNKCIJAS

Bērnu rotaļas ir viens no svarīgākajiem bērna prāta, tikumības, fiziskās un estētiskās audzināšanas līdzekļiem. Rotaļās notiek brīva, radoša bērnu darbība. Noteicošo vietu bērna psiholoģiskajā attīstībā rotaļas ieņem tieši pirmsskolas attīstības periodā.

„Vārdiem „rotaļa”, „rotaļāties” ir ļoti daudzpusīga nozīme. Tajos ietverta gan izklaidēšanās nozīme, gan pārnestā nozīme, piemēram, rotaļāties ar uguni, tajos ietverts arī kaut kas neparasts. Tās ir brīvā laika aktualitātes, rotaļas”. (15, 22.lpp.)

„Pirmsskolas vecuma bērns tāpat vien ar uzdevumu risināšanu nenodarbosies. Viņam tas šķitīs garlaicīgi, nogurdinoši un tād pāri viņa spēkiem. Pirmsskolas vecuma bērns grib spēlēties, rotaļāties – tas ir galvenais darbības veids šajā vecumā. Tieši šajā darbībā, tas ir, rotaļā, rodas visi šī vecuma psihiskie jaunveidojumi. Tādēļ pirmsskolas vecumā nodarbības pamatforma ir spēle, rotaļa, rotaļnodarbības, kuras ietvaros bērns ir emocionāli motivēts un ieinteresēts risināt uzdevumus.” (22, 16.-17.lpp.)

Literatūrā rotaļas bērniem apzīmē ar dažādiem jēdzieniem – rotaļas spēle, rotaļas un spēles, rotaļspēles. Pievērsīsimies D.Dzintares un R.Bošas sniegtajiem skaidrojumiem. Autore uzskata, ka jēdzienā „bērnu rotaļas” plašākā nozīmē ietvertas visas bērnu rotaļas. Ar rotaļām saprot brīvu darbību, kur noteicošā loma ir rotaļnieka iztēlei. Jēdzienu „spēle” biežāk lieto, runājot par sporta spēlēm, galda spēlēm, kam ir noteikumi un kuru rezultāts saistīts ar bērna atjautību, veiklību, gudrību, bet ne tik daudz ar bērna fantāziju un izdomu. Par rotaļspēlēm autore uzskata bērna rotaļas ar jau izstrādātu saturu, noteiktu struktūru, kurā bērns aktīvi darbojas un variē tās, izdomā jaunas darbības un noteikumus.

„Emocionālu un garīgu gandarījumu bērns gūst gan paša izdomātajās rotaļās, gan pieaugušo izteiktajās. Šīs rotaļas it kā viena otru papildina. Psihologi bērna radošo rotaļu aplūko kā bērna brīvu, radošu darbību, kur bērns balstoties uz pieredzi, radoši attēlo vēroto un pārdzīvoto – noteikumus ģimenē, apkārtnē, pasakas u.t.t.” (3, 16.lpp.)

Analizējot dažādu autoru darbus par spēlēm un rotaļām, kā arī to būtību, var secināt, ka šie divi jēdzieni nav sinonīmi:

„**Spēle (spēlēties, spēlēt)** – nemateriāla darbība ar apmācošu, izklaidējošu saturu. Spēle ir intelektuāli virzīta. Lai to varētu sākt, ir nepieciešama kaut kāda sagatavotības pakāpe. Spēles laikā to var uzskatīt par savdabīgu treniņu, kura laikā var panākt noteiktu meistarību, pilnveidot prasmes un zināšanas.” (8, 175.lpp.) Savukārt „**rotaļa (rotāties, rotaļāties)** – darbība, kas vērsta uz sevi. Nav nepieciešami partneri, cilvēks darbojas pats (darina vilciņu, ripina bumbu utt.) vai nu ar reāliem priekšmetiem, vai, savas iztēles vadīts, ar to aizvietotajiem. Visas darbības norit caur sevi un ir vērstas uz sevi. Rotaļa ir individuāla

darbība pat tad, ja tajā piedalās arī citi cilvēki. Rotaļā praktiski var iesaistīties bez iepriekšējas sagatavotības. Visi saprotas. Nav zināms arī tās gala iznākums, galvenais ir darbība. Rotaļas aktivitātēs bērns gan mācās, gan attīstās. Rotaļas darbība ir reproduktīva.” (8, 175.lpp.)

Salīdzinot ar rotaļu, „spēle ir ar īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistīta variatīva situatīva darbība, kurai ir attīstošs, aktivizējošs, stimulējošs un arī izklaidējošs raksturs. Spēlei piemīt sacensības režīms. Tās darbība vienmēr ir produktīva atšķirībā no rotaļas, kur darbība ir reproduktīva.” (8, 175.lpp.)

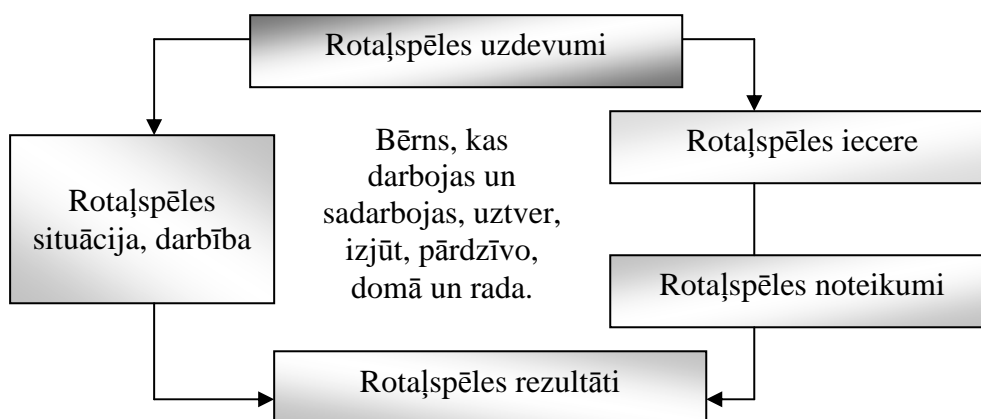
Runājot par rotaļas un spēles skaidrojumiem pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā un psiholoģijas vārdnīcā, tad pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca tie ir šādi:

„**Rotaļa** – interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim; rotaļa- svarīga mācīšanās darbība bērniem pirmsskolas un jaunākā skolas vecumā; rotaļa-bērniības būtiska sastāvdaļa; rotaļa – bērna attīstības un audzināšanas pamatveids; rotaļa- jūtu, domāšanas un jaunrades skola.” (16, 150.lpp.)

„**Spēle** – īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistīta variatīvi situatīva radoša nodarbe, kurai ir attīstošs, stimulējošs un izklaidējošs raksturs, tās norise savstarpējo sacensību veidā.” (16, 162.lpp.)

Spēles un rotaļas var būt ļoti dažādas, tādēļ autore apskatīs rotaļu veidus un struktūru.

„Rotaļās bērns netieši mācās un attīstās. Rotaļas struktūrā slēpjas tās audzinošais spēks.” (7, 43.lpp.) Katrai no tām ir atšķirīgas iedarbības spēks. Svarīgi, kā pieaugušais, izmantodams rotaļas struktūru, ievada bērnu rotaļās. Ne vienmēr pirmsskolas skolotāji orientējas rotaļas saturā, tās struktūrā, bieži vien neprot to piemērot konkrētam bērnam. Tādēļ iedziļināsimies rotaļu struktūrā. Shematiski to var attēlot šādi (skat. 1.zīm.).

2.1. zīm. **Rotaļspēles struktūra**

Bērna aktualitāti nosaka rotaļspēles struktūra – uzdevumi, rotaļspēles iecere, noteikumi, rotaļu darbības.

„Rotaļspēles uzdevumi ir rotaļas kodols, kam, kā redzams zīmējumā ir pakļauta rotaļas iecere, rotaļu darbība un noteikumi. Uzdevumam atbilst rezultāts, proti, ko bērns iemācījies rotaļā.” (3, 19.lpp.) „Mācīšanās uzdevuma risināšanā nepieciešama bērna intelektuālā un gribas piepūle, kas rada bērnā apmierinājumu. To saturs var būt visdažādākais: nosaukt priekšmetu formu, noteiktā lakā paspēt atrast vajadzīgo attēlu utt. Ir svarīgi, lai rotaļu pašmērķis nebūtu noteiktu zināšanu summas apguve. Galvenais uzdevums ir iemācīties skatīties pasaulē, vēlēties izzināt to, kas ir apkārt, apzināties, ko ES varu, izteikt savas jūtas, domas vārdos, kustībās, zīmējumos, dziesmās u.tml. Jebkurā gadījumā uzmanības centrā ir jābūt psihisko procesu, spēju attīstībai.” (11, 44.lpp.)

Uzdevumos parasti ietverti divējādi aspekti:

- Izziņas (apgūst dažādas darbības, paņēmienus, jaunas zināšanas);
- Audzinošais (bērnu saskarsmes, sadarbības apguve).

„Rotaļas iecere priekšstatī to rotaļu situāciju, kurā pieaugušais ievēd bērnu un kuru viņš pieņem (vai arī nepieņem) kā savu. Atbilstoši rotaļas situācijai bērns izpildīs rotaļu darbības, noteikumus, lai sasniegtu rezultātus. Rotaļas uzdevumam, kas izvirzīts rotaļu veidā, ir tā priekšrocība, ka rotaļas situācijā bērnam ir izprotama darbības paņēmieni nepieciešamība. Bērns, saistošas ieceres aizrauts, nejūt, ka viņš mācās, pārvar grūtības. Rotaļā viņš īsteno it kā savu ieceri. Otrkārt, rotaļas ieceri nosaka arī pieaugušais ar savu attieksmi, kas veicina bērnu darboties.” (3, 19.lpp.)

„Rotaļas iecere realizējas rotaļu darbībā, ko iesaka bērnam, lai viņš īstenotu noteiktu uzdevumu.” (11, 44.lpp.) „Ja šīs darbības bērns izpilda ar prieku, viņš netieši, pats par to nemaz nedomādams, mācās. Rotaļu darbību grūtuma pakāpe ir dažāda – vienā rotaļā bērnam jāatrod priekšmets pēc vairākām īpašībām, citā – jāuzzīmē priekšmets ar aizsietām acīm.” (3, 19.lpp.)

Tātad ikvienā rotaļas darbībā ir paslēpts kāds intelektuāls uzdevums, kas katram bērnam ir svarīgākais personīgo sekmju nosacījums un viņa emocionālā saikne ar pārējiem rotaļniekiem. Uzdevumu risināšanā nepieciešama prāta un gribas piepūle, bet tā sniedz bērnam arī apmierinājumu. „K.Bīlers, uzsverot bērnu aizrautību rotaļās, apgalvoja, ka rotaļas jēga esot meklējama gandarījumā, ko tā sagādā bērnam.” (14, 99.lpp.)

Autore darbā ar bērniem novērojusi, ka, ja bērnam jāizpilda neinteresantas darbības bez rotaļīga rakstura – nosaukt, parādīt, apskatīt, kas neprasa no bērna piepūli, viņš garlaikojas. Te vietā atcerēties psihologu atziņu, ka, ja psihiskās enerģijas daudzums ir par mazu, ja bērns neuzņem bērniecībā tik daudz iesaides, cik būtu pieejami, jau bērniecībā var novērot kūtību domāšanā. Tas izpaužas bērna pastāvīgā nemierā: domāšanas vietā stājas tikai muskuļu

lietošana. Jāatceras arī, ka rotaļu darbība ietver sevī iekšējo motivāciju, iekšējo kontroli un attālināšanos no realitātes.

„Kā atzīmē N.Picna, motivācijas dzinējspēks ir bērna vitalitāte. Motīvu izveidošanās bērnībā liek pamatu neapjaustām spējām, to apziņa stiprina, uzmundrina, rāda, kā iegūstamas sekmes katrai darbībai, dod jaunu apstiprinājumu iegūtajā priekā, ja paveicas. Tā attīstās pašuzmundrinājums jeb iekšējās stimulēšanas princips, kas ir drošākais balsts, panākumu atslēga un reizē gribas spēka labākā skola.” (3, 20.lpp.)

„Rotaļu noteikumi nosaka, kas bērnam rotaļā jādara, lai sasniegtu mērķi. Tie palīdz viņiem apzināties rotaļas ieceri, izpildīt rotaļas darbību, kontrolēt to. Piemēram, aprakstīt priekšmetu, nenosaucot to (izdomāt mīklu) u.c.” (3, 20.lpp.) Ļ.Vigotskis uzskatīja, jo stingrāki ir rotaļas noteikumi, jo rotaļa kļūst saspringtāka. Taču tanī pašā laikā jāatzīmē, ka pārāk stingri noteikumi attieksmē pret bērnu atņem viņam rotaļas prieku. No bērnu sadarbības viedokļa ir noteikumi, kurus izpilda katrs rotaļnieks individuāli. Rotaļas iecere, rezultāts ir atkarīgs no katra bērna. Bērni, kas sasnieguši augstāku attīstības pakāpi, dažkārt paši izdomā noteikumus, variē tos.

Rotaļspēlēs bērna aktivitātes un sensoro spēju attīstīšanās iespējas ir atkarīgas no tā, kādas prasības šīm aktivitātēm izvirza rotaļspēles struktūras elementi – uzdevumi, iecere, noteikumi un darbība. Noteikumu dažādošana rada daudzveidību, lielāku uzdevumu ietilpību.

„Rotaļas rezultāts ir izvirzītā rotaļas uzdevuma īstenošana. Bērnā rezultāts parasti saistās ar rotaļas prieku, ar uzvaru rotaļās, dažkārt arī ar iegūtu balvu. Par rezultātu liecina arī apmierinājums par piedalīšanos rotaļā, vēlēšanās to atkārtoti spēlēt.” (3, 21.lpp.)

Tātad katrā rotaļā ir visi minētie rotaļas struktūras elementi, kas ietver sevī objektīvus apstākļus bērna attīstībai.

„Rotaļas un spēles var būt ļoti dažādas – vienatnē ar dažādiem priekšmetiem, nestrukturētas, asociatīvas spēles ar citu bērnu, interaktīva un kompleksa dramatizācijas spēle kopā ar citiem bērniem.” (23, 6.lpp.)

Autore pēc savas pieredzes un lasītā literatūrā secina, ka rotaļu bagātība un daudzveidība atrodas tiešā attiecībā no bērna redzesloka un pieredzes - jo vairāk iespaidus bērns saņem no apkārtējās vides, jo aktīvāk viņš piedalās dažādos darbos un pasākumos, jo interesantāks un daudzveidīgāks būs rotaļu saturs.

Rotaļu veidus var klasificēt rotaļās ar noteikumiem un radošajās rotaļās (skat. 2.1. tab.).

Rotaļas ar noteikumiem	Radošās rotaļas
Didaktiskās	Sižeta lomu
Galda spēles	Celtniecības
Kustību	Dramatizējuma

2.1.tab. **Rotaļu veidi**

Vadošo vietu no iepriekš minētajiem rotaļu veidiem pirmsskolas vecumā bērnu attīstībā ieņem sižeta lomu rotaļas. Loma veido rotaļas pamatu. Rotaļas sižetu veido īstenība, tas bieži vien ataino konkrētā bērna dzīvi. Ja pieaugušais vēlas saprast bērna iekšējo pasauli un palīdzēt tam, jāiemācās izprast bērnu rotaļas un noskaņoties uz novērošanu. Diemžēl bieži vien pieaugušajiem nav laika mērķtiecīgiem vērojumiem.

Tātad, lai bērnam būtu darbs domai un fantāzijai, pieaugušajiem jānodrošina dažādi iespaidi. Bieži vien bērnu rotaļas ir atkarīgas no vides, rotaļlietām. Bērniem vismīļākās ir pašu gatavotas rotaļlietas – tajās bērns iemieso savu ideālu, to pagatavošanai izlieto pats savu enerģiju. Jo mazāk gatavu rotaļlietu, jo vairāk bērni attīsta sevi domājot, būvējot, veidojot, izmantojot dabas materiālus. Līdz ar to varam secināt, ka pieaugušais veidojot lietu vidu, nodrošinot dažādus iespaidus, spēj netieši virzīt bērnu uz rotaļu un pašrealizāciju.

Līdzīgas lomu rotaļām ir dramatizācijas jeb režisoriskās rotaļas. Atšķirīgais – rotaļas attīstās pēc zināma scenārija (ne vienmēr). Reizēm stāsts, ko bērni spēlē, nav precīzi izveidots, tas veidojas rotaļas procesā.

Ļoti tuvu lomu rotaļām ir celtniecības jeb konstruktīvās rotaļas. Bērni ceļ mājas, garāžas, attēlo apkārtējo pasauli, kuru pārveido pēc savas iekšējās iztēles. „Šāda iekšējā iztēle bērnam ir nepieciešama, lai vēlāk domātu abstraktos jēdzienos un mācītos skolā.” (13, 82.lpp.) Lai veidotu savu iekšējo iztēli, bērnam reizēm ir jānorobežojas no apkārtējās pasaules. Tad tiek celtas mājas – paslēptuves no krēsliem, segām u.c.

„Ārzemju pedagogi uzskata, ka šī rotaļa sekmē bērnu pašattīstību: bērni nes, domā, pārveido, kopīgi apspriež, viņiem ir darbības mērķis, motivācija.” (22, 21.lpp.) Jāpiebilst, ka pieaugušajiem jānodrošina bērniem netraucēta rotaļa, jo, ja tiek pārtraukta rotaļa, ir spējas, kas nevar attīstīties.

Vēl viens ļoti interesants rotaļu veids, varētu teikt pat fenomēns, kas raksturīgs pirmsskolas vecumā ir iztēles drauga radīšana. „ASV zinātnieki uzskata, ka pirmsskolas vecumā bērns var pārdzīvot periodu, kad iztēlojas sev draugu (atcerēsieties Karlasonu!). Iztēles drauga radīšana ir konstruktīvs bērna attīstības etapa solis. No uzvedības viedokļa tas

ir mehānisms, ko bērns izmanto, lai izmēģinātu savu valodu, sociālās iemaņas, lai kļiedētu vientulību.” (22, 21.lpp.)

No psiholoģiskā viedokļa iztēles draugs „strādā” kā vērtīgs mehānisms, kas projicē atsevišķa bērna īpašības, viņa ES dažādās jomās. „Pedagogi un psihologi apgalvo: it kā divas dažādas būtnes – jūsu bērns un viņa iztēles draugs – var spēlēt bērna „labo” un „slikto” daļu, viņā drošo un kaunīgo ES. Caur šo divpīeju saskarsmi bērnam notiek viņa rakstura dažādu jomu apvienošanās stiprā personībā.” (22, 21.lpp.)

Rotaļu izpētes tradīcijas padomju un Rietumu psiholoģijā tomēr atšķiras. V.Romenkova atzīmē, ka „padomju psiholoģijā, kuras ieguldījums rotaļu dabas izpratnē ir ļoti liels, no redzesloka ir izzuduši daudzi rotaļu veidi, jo galvenā uzmanība bija veltīta sižeta lomai rotaļai kā vērtīgākajam veidam. Tika uzskatīts, ka katram attīstītam bērnam līdz skolas vecumam jāizjūt sižeta lomai rotaļu stadija, kurā galvenais ir cilvēku savstarpējo attiecību atspoguļojums.” (18, 3.lpp.)

No visa iepriekš teiktā varam secināt, ka rotaļa sniedz bērnam apmierinājumu, kas savukārt sekmē viņa darbošanos. Pirmskolas vecumā, īpaši jaunākajā vecumā bērna attīstība notiek caur spēlēm un rotaļām.

Rotaļspēles funkcijas. „Aplūkojot spēles lomu apguves procesā, svarīgi ir orientēties spēles funkcijās. Pētot spēli kā vienu no iespējamiem mācību darbības veidiem, atklājot tās daudzfunkcionalitāti, izriet sekojošais spēles funkciju iedalījums:

- 1) Motivējošā funkcija
- 2) Apmācošā funkcija
- 3) Audzinošā funkcija
- 4) Orientējošā funkcija
- 5) Kompensējošā funkcija

Balstoties uz bērna aktualitātēm, spējām un emocijām, analizējot priekšnoteikumus pilnvērtīgas rotaļssistēmas izveidei, iespējams vēl sīkāk izdalīt spējas funkcijas, atspoguļojot tās atsevišķos blokus.

1. Kognitīvās funkcijas.
 - a. apmācošā funkcija;
 - b. attīstošā funkcija.
2. Sociālās funkcijas.
 - a. attieksmju veidošanās funkcija;
 - b. komunikatīvā funkcija.
3. Darbības funkcijas.
 - a. motivējošā funkcija;

- b. imitācijas funkcija;
- c. radošā funkcija;
- d. kompensējošā funkcija;
- e. salīdzinošā funkcija.

4. Rekrēatīvās vai izklaidējošās funkcijas.

- a. relaksācijas funkcija;
- b. izklaidējošā funkcija.

Pirmajos trīs spēles funkciju blokos atspoguļotās funkcijas garantē spēles dalībnieka – bērna – audzināšanu, nemākslotu, dabisku, bez pretestības no bērna puses. Spēles priekšmetisko saturu veido konkrēti iecerētā mācību viela, kas konkrēti atsedz spēles divējādos mērķus: spēles mērķi un pedagoģisko mērķi. Šos divējādos mērķus vieno spēles organizācijas veids un bērna interese. Bērna intereses par spēli ir tikpat reālas, kā pašas spēles intereses.” (10, 51, lpp.)

„Rotaļas, spēles intereses ir formulētas:

- apmierinājums par kontaktiem ar rotaļas partneriem;
- apmierinājums par savu spēlētāja demonstrēšanas iespēju;
- azarts, gaidot neparedzētas rotaļas situācijas un spēles gaitā tās pakāpeniski atrisinot;
- nepieciešamība pieņemt lēmumus;
- lietderības un efektivitātes noskaidrošanas iespējas;
- apmierinājums par veiksmi;
- apmierinājums par lomas pieņemšanu;
- apmierinājums par sevi un savu darbību rotaļas laikā.

Šīs rotaļas intereses slēpj sevī motivāciju tās dalībniekiem un rezultātā nosaka attieksmi pret konkrēto rotaļu. Rotaļa vienlaicīgi ir gan nodarbe, gan situācija, turklāt unikāla situācija, jo nevienu rotaļu nav iespējams noorganizēt un novadīt divas reizes vienādi, katru riezi tā ir citādāka, jo tās norisi ietekmē konkrēti apstākļi – spēlētāju noskaņojums, gatavība iesaistīties rotaļā, intereses, noteikumu izpildes un gaitas secība.” (10, 52.lpp.)

„Bērna personības sākumi meklējumi tieši bērnībā, bērnības rotaļās, kad viņš attēlo un izdzīvo daudzveidīgas lomas – māmiņas, tēta, policista vai ārsta. Atbilstoši savai lomai bērns mācās sadarboties, piekāpties vai aizstāvēt savu viedokli. Viņš var būt iejūtīgs, uzmanīgs vai arī agresīvs un pavēlošs. Iejušanās lomās, to izspēlēšana tieši vai netieši sagatavo pirmsskolnieku dzīves darbībai, nākotnes lomu izpildei – skolēna, vecāku darbinieka.(A. Ādleris) ...Lomu rotaļa ir radošās rotaļas paveids. Tā nodrošina bērna attīstību veselumā, tai ir

noteiktas funkcijas, tā attīstās pakāpeniski. Lomu rotaļa ir bērna iztēles darbībā, tā ir bērnu savstarpējo attiecību skola.” (5, 7.lpp.)

Lomu rotaļas pedagoģiski psiholoģiskajā literatūrā tiek dēvētas dažādi – lomu, lomu sižeta, fantāzijas, imitācijas, izlikšanās vai sociālās rotaļas.

Lomu sižeta rotaļas nozīmīgums pedagoģijā jau pētīts sen. „A.Ļeontjevs, D.Elkoņins, A.Zaporožecs nosauc lomu rotaļu par pirmsskolas vecuma bērnu galveno nodarbību. Lomu rotaļas rodas un pastāv sakarā ar apkārtējās dzīves novērojumiem, klausoties stāstus un pasakas, ka arī sarunājoties ar pieaugušajiem. Rotaļu ārkārtīgi lielā nozīme bērnu dzīvē, rotaļu dažādība, kuras izpilda vieni un tie paši bērni, to līdzība dažādu zemju un dažādu vēstures laikmetu bērnu nodarbībās pamudinājusi daudzus zinātniekus meklēt šīs brīnišķīgās bērnu nodarbības izskaidrojumu un izcelšanos.” (14, 98.lpp.)

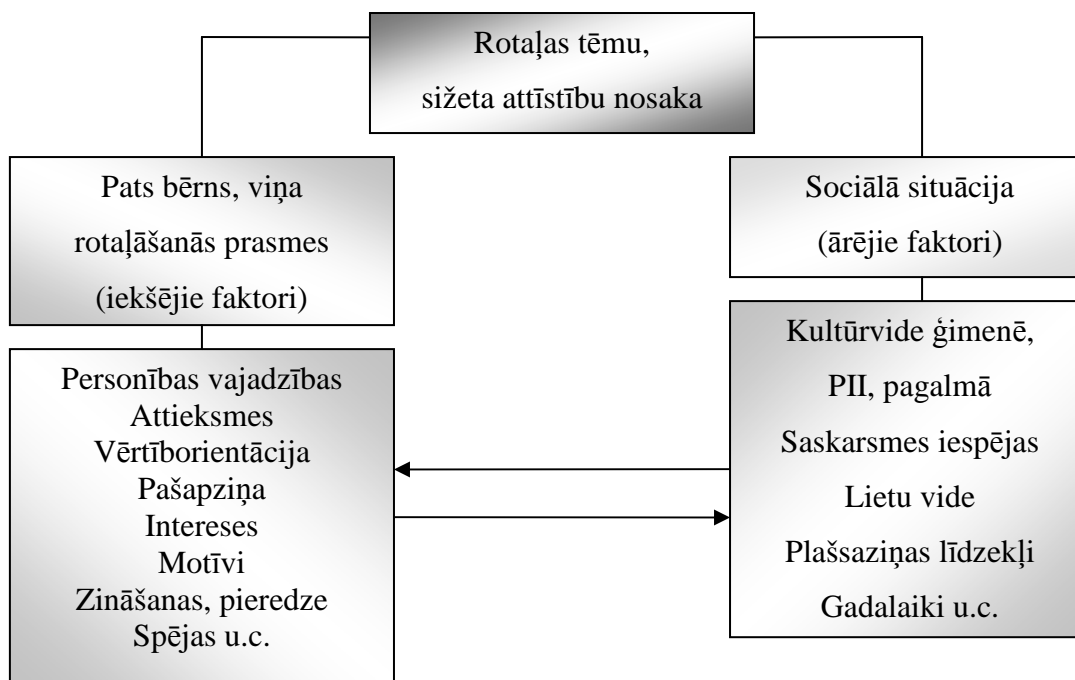
„Bērnu radošām (lomu) rotaļām raksturīgas šādas īpašības:

1. Rotaļa ir aktīva forma, kādā bērns atspoguļo apkārtējo cilvēku dzīvi. Pirmā dzīves gada beigās un otrā gadā nomoda periodos bērns izdara sevišķi daudz manipulatīvu darbību. Atveidojot ar savām kustībām pieaugušo darbības ar priekšmetiem, bērns aijā lelli, baro to ar karotīti, slauka traukus, liek lācēnam termometru. Pavadot šīs darbības ar atsevišķiem vārdiem, kā, piemēram, „aijā - aijā”, „ēd”, „sāp?”, kas arī ir pieaugušo runas atdarināšana attiecīgās situācijās, bērns apgūst jaunas rotaļu nodarbības. Trīs četrus gadus vecam pirmsskolēnam rotaļas izveidojas jau par notikumu virkni, kurā viņš atdarina veselas ainas no viņam labi pazīstamās pieaugušo dzīves. Bērni reproducē daudz dažādu detaļu no pieaugušo rīcības, uzvedības, valodas, attieksmēm. Pie tam, jo vairāk iespēju aktīvai darbībai, jo rotaļa interesantāka. Tādēļ būt par ārstu ir interesantāk nekā par slimnieku, par aktieri labāk nekā par skatītāju, bet par šoferi, protams, aizraujošāk, nekā par pasažieri.
2. Raksturīga rotaļas īpatnība ir arī izmantotie rīcības veidi un paņēmieni. Rotaļā tiek izmantoti kompleksie darbības veidi, nevis atsevišķas kustības (kā, piemēram, veicot darba uzdevumu, rakstot, zīmējot). Šajā darbībā iekļaujas runa: lielākie bērni nosauc rotaļas ieceri, tās sižetu, darbojošās personas, uzdod katrai no tām raksturīgus jautājumus, izsaka kritiskus spriedumus un vērtējumus par citu personāžu rīcību un uzvedību. Atdarinot savās darbībās un runā pieaugušo cilvēku bagāto, pievilcīgo un interesanto dzīvi, bērns emocionāli pārdzīvo to. „Sanitāre” noraižējusies par „slimnieka” veselību, „lidotājs” drosmīgi nosēdina „lidmašīnu” uz „ledus gabala”, bet „aktieri” pa īstam uztraucas pirms izešanas „uz skatuves”.
3. Rotaļai, tāpat kā jebkurai cilvēciska darbībai, piemīt sabiedriska raksturs, tādēļ tā mainās līdz ar cilvēka dzīves vēsturisko apstākļu izmaiņām.

4. Rotaļa ir bērnam raksturīgā īstenības radošā atspoguļojuma forma. Bērnu radošajās rotaļās apbrīnojamās kombinācijās savijas realitāte un izdoma. Jo vairāk iespēju izdomai atspoguļojamās īstenības radošai pārveidošanai, jo līksmāka kļūst rotaļa pašiem rotaļniekiem.
5. Rotaļās bērni operē ar savām zināšanām, precizē, bagātina tās, vingrina un līdz ar to attīsta savas izziņas un tikumiskās spējas un potences. Lai bērns sāktu rotaļas „veikalā”, „bibliotēkā” vai „dzelzceļa stacijā”, nepieciešams, lai viņš jau kaut ko zinātu par to, kā strādā pārdevēji un ko dara pircēji, ko cilvēki dara dzelzceļa stacijā.

(14, 99.-102.lpp.)

Autore savā darbā pirmsskolā novērojusi, ka bērnu rotaļu izvēli ietekmē situācija ģimenē, sadzīviskas situācijas, populāras filmas, pārraides, ekskursijas, u.t.t. „Tātad rotaļas tēmas izvēli, tās sižeta attīstību nosaka pats bērns un vide (sociālā situācija), kurā viņš dzīvo. Shematiski to var attēlot šādi:

2. zīm. Faktori, kas sekmē rotaļas tēmas izvēli. (5, 18.-19.lpp.)

„Lomu un sižeta rotaļās bērni sākumā tikai atdarina pieaugušo vai kādu filmu un grāmatu varoņu darbību. Vēlāk bērni sāk sevi identificēt tikai ar noteiktām lomām., tad iesaistās grupā un jau spēj sekot līdzī citu un savai uzvedībai, ievērojot spēles noteikumus. Psihologi apgalvo, ka pēc tā, vai bērni spēj sekot līdzī spēles noteikumiem, tos izpildīt, paši regulējot savu uzvedību, var noteikt, vai bērns varēs adaptēties skolā, adaptēties dzīvei sabiedrībā. Tos bērnus, kuri neiesaistās rotaļās un nespēj sekot līdzī spēles noteikumiem, psihologi iedala 2 grupās:

- 1) bērni, kurus var nosaukt par kautrīgajiem, un tāpēc viņiem ir saskarsmes problēmas;

2) bērni, kurus var nosaukt par agresīvajiem, egocentriskajiem bērniem.

Pirmajiem saskarsmes grūtības saistās ar to, ka viņi baidās no citiem bērniem, neiesaistās rotaļās. Otrajiem – ar to, ka viņi ir agresīvi, visu darbību centrē tikai uz sevi, nerēķinās ar citiem, spēles noteikumus vēlas izmainīt pēc saviem uzskatiem.” (19, 87.-88.lpp.)

Kā iepriekš minēts, tad, spēlējoties 3 - 4 gadus vecs bērns mācās, nostiprina un pilnveido iegūtās zināšanas. Tā kā spēle ir viens no pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas un mācību līdzekļiem, tad arī bērnu vārdu krājumu pilnveidi var sekmēt ar spēļu palīdzību. Turpmākajās nodaļās autore apskatīs jautājumu par attīstošo spēļu lomu bērnu vārdu krājuma papildināšanā.

No iepriekš nodaļā analizētā secināms, ka tā kā rotaļas un spēles ir pirmsskolas vecuma bērniem vissaprotamākais, interesantākais darbības veids, tad no pedagoga ir atkarīgs, vai rotaļa un spēle sekmēs bērnu attīstību. Rotaļas un spēles ir jāprot prasmīgi pielietot, iepazīstinot un veidojot dažādas prasmes un iemaņas, kur viena no tām ir saskarsmes prasmju attīstīšana. Tā kā rotaļa ir labākais pamats mācīšanai, jo bērns rotaļājoties mācās bez piepūles, pats to nemaz neapzinoties, tad pedagogam būtu pēc iespējas vairāk jāizmanto spēles bērnu vārdu krājuma paplašināšanas procesā.

3. 3 – 4 GADĪGU BĒRNU VĀRDU KRĀJUMA PILNVEIDES IESPĒJAS, IZMANTOJOT LOMU SPĒLES PIRMSSKOLĀ

Darba autore pētījumu veica savā darba vietā: pirmsskolas izglītības iestādē, kuru apmeklē bērni vecumā no 2 līdz 7 gadiem. Pētījums tika veikts jaukta vecuma bērnu grupā.

3.1. Pētījuma organizēšana un metožu raksturojums

Sava pētījuma veikšanai autore izvēlējās pedagoģisko eksperimentu. „Radošajā (jeb pārveidojošajā” eksperimentā notiek aktīva pedagoģiskā procesa pārkārtošana, izdarot pārmaiņas bērnu kolektīvā (un katra bērna) dzīves saturā un formās saskaņā ar izvirzīto hipotēzi un mūsu sabiedrības cilvēka audzināšanas mērķiem.” (Dzidra Albrehta, 20.lpp.). Pētījumā autore izmantos lomu rotaļu un veicinās bērniem.....

Pētījuma 1. posmā, kas notika 2009. gada septembrī tika atlasīti seši 3 - 4 gadus veci bērni un, izmantojot pirmsskolas izglītības iestādes bērna novērtēšanas kartes, 2008. m/g pēdējās atzīmes (konkrēti valodas attīstības daļā) un strādājošo pedagogu raksturojums tika novērtēts bērnu valodas attīstības līmenis.

Individuālo spēju, prasmju, iemaņu vērtējums.

		M	A	S	R	K	J
3.	Valodas attīstība						
	Vārdu krājums, aktīvais	●	●	●	●	●	●
	Gramatiski pareiza runa	●	●	●	●	●	●
	Spēja atstāstīt	●	●	●	●	●	●
	Spēja stāstīt pēc attēla	●	●	●	●	●	●
	Spēja klausīties stāstīto un lasīto, saruna par dzirdēto	●	●	●	●	●	●

Vērtēšana: apguvis - dzeltens daļēji apguvis - zaļš nav apguvis-zils.

Īss bērnu raksturojums.

M – meitene, 3,7 gadi. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē no nepilnu 2 gadu vecuma, šis būs trešais m/g. Klusa, bet bez problēmām komunicē ar vienaudžiem. Labprāt iesaistās sarunās un atbild uz jautājumiem un uzdod arī jautājumus pati. Spēj atstāstīt loģiski notikumu gaitu, veido priekšmetu aprakstu. Saklausa skaņas, mācās tās diferencēt. Šobrīd meitenei ir interese par burtiem un rakstīšanu, spēj atšķirt sev pazīstamos drukātos lielos burtus un uzrakstīt tos. Skaita 10 apjomā. Brīvi darbojas ar zīmuļiem, plastilīnu. Krāsojot iekļaujas robežās. Ir labi attīstīta kustību koordinācija – prot soļot, skriet, lekt, rāpties, mest mērķī.

Uzmanības noturība – normāla.

M – prātīga, draudzīga, izpalīdzīga meitene.

A – meitene, 3,9 gadi. Mierīga, nosvērta, labprāt iesaistās rotaļās. Šis m/g gads ir otrais, kad meitene apmeklēs pirmsskolas izglītības iestādi. Dažas skaņas izrunā neskaidri, tādēļ bieži jūtas nedroši. Uz jautājumiem atbild ar pedagoga iedrošinājumu, izmanto īsus teikumus. Ar interesi klausās, ja stāsta vai lasa priekšā, prot sadzirdēt dažādas nianšes. Orientējas telpā, attiecībā pret sevi. Prot nosaukt nedēļas dienas, izprot gadalaikus. Darbiņus veic lēni, akurāti, prot lūgt pieaugušo palīdzību, ja tā ir nepieciešama. Ir normāli attīstīta kustību koordinācija - prot soļot, skriet, lekt, rāpties, mest mērķī, pie jaunām darbībām jūtas nedroši.

Uzmanības noturība – normāla.

A - ir enerģiska, dzīvespriecīga, draudzīga meitene.

S – meitene, 3,1 gadi. Otrais gads pirmsskolas izglītības iestādē. Aktīva, bez problēmām komunicē ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Rotaļās, kaut arī ir mazākā augumā, bieži ieņem organizatores lomu, patīk rotaļāties ar zēniem, mašīnām. Uz jautājumiem atbild ar pedagoga iedrošinājumu, cenšas izmantot īsus teikumus. Valoda neskaidra, bieži komunicējot izmanto žestus, mīmiku. Darbiņos rūpīga, bet, bieži vien pietrūkst pacietības iesākto pabeigt. Ir labi attīstīta kustību koordinācija - prot soļot, skriet, lekt, rāpties, mest mērķī.

Uzmanības noturība neliela – 5 – 7 min.

S ir enerģiska, aktīva, mīļa un draudzīga meitene.

J - zēns, 4,1 gadi. Mierīgs, nosvērts, nedaudz bikls. Šis m/g gads ir pirmais, kad zēns apmeklēs pirmsskolas izglītības iestādi. Labprāt draudzējas, iesaistās citu organizētajās rotaļās. Pārsvārā atbild apstiprinoši vai noliedzoši. Ar bērniem sarunājas drošāk, jūtamas problēmas ar gramatiski pareizu runu. Zēns sarunās izmanto okazionālistiskus (savus,

izdomātus vārdus). Kopš zēns apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi ar viņu nodarbojas logopēds, pedagogi un ir iesaistīti mācību procesā arī vecāki. Zēns ar interesi klausās un iegūm lasīto, pārrunāt traucē neskaidrā runa. Skaitīt līdz 10 prot, bet nav izpratnes par skaitu. Vēl neizprot nedēļas dienas, mēnešus, sāk izprast diennakts daļas. Mācās rīkoties ar šķērēm, plastilīnu un krāsām.

Uzmanības noturība – normāla, zēnam ir liela interese par visu jauno.

J ir mierīgs, prātīgs, smaidīgs, draudzīgs un pozitīvs zēns.

K – zēns, 3,3 gadi. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē otro gadu. Mierīgs, nosvērts, labprāt iesaistās rotaļās, kas viņu saista. Kluss, bet bez problēmām komunicē ar vienaudžiem. Labprāt iesaistās sarunās un atbild uz jautājumiem un uzdod arī jautājumus pats. Zēnam ir savs viedoklis un viņš to spēj aizstāvēt. Spēj atstāstīt loģiski notikumu gaitu, veido priekšmetu aprakstu.. Skaita 10 apjomā. Brīvi darbojas ar zīmuļiem, plastilīnu. Krāsojot iekļaujas robežās. Ir labi attīstīta kustību koordinācija – prot soļot, skriet, lekt, rāpties, mest mērķī.

Uzmanības noturība – normāla.

M – prātīgs, draudzīgs, izpalīdzīgs, patstāvīgs zēns.

R – Pilni 3 gadi. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē otro gadu. Izteikts grupas līderis. Prasa daudz uzmanības, prot to piesaistīt. Draudzīgs, komunicē ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Labprāt iesaistās sarunās un atbild uz jautājumiem, uzdod jautājumus arī pats. Spēj pastāstīt par notikumu, veido kāda priekšmeta aprakstu. Runa ir skaidra, gramatiski pareiza. Turpina cita iesākto stāstījumu. Grūtības līdz galam klausīties stāstījumu vai lasījumu. Var skaitīt 10 apjomā, dažādās darbībās, rotaļās. Orientējas telpā, attiecībā pret sevi. Radošs, ļauj izpausties savai iztēlei un fantāzijai. Brīvi darbojas ar zīmuli, krāsām, plastilīnu. Zīmē precīzi un rūpīgi. Ir pietiekami attīstīta kustību koordinācija - prot soļot, skriet, lekt un rāpties. Labprāt iesaistās sporta spēlēs un aizraujas ar tām.

Uzmanības noturība īsa – 5-7 min., pie darbiem, kas R interesē tā ir ilgstošāka. Bieži, lai R piesaistītu jāizmanto ieinteresējošie momenti.

Pētījuma 1. posmā autore izstrādāja nodarbību plānu.

1. NODARBĪBA „EKSKURSIJA UZ MEDMĀSAS KABINETU”

Nodarbības uzdevumi:

1. Iepazīstināt bērnus ar pirmsskolas izglītības iestādes medmāsas darbu, ar medicīniskajiem piederumiem;
2. Aktivizēt bērnu vārdu krājumu ar vārdiem *kabinets, medmāsa, halāts, marles saite, termometrs, klepus sīrups, u.t.t.;*

3. Audzināt cieņu pret mediķa profesiju.

Materiāli.

Medmāsas kabinetā pieejamie piederumi, grupā pieejamie rotaļu „ārsta komplekta” piederumi. Iepriekš audzinātāja vienojas par ekskursiju uz medmāsas kabinetu ar medmāsu. Viņa pastāstīs un izrādīs par saviem darba pienākumiem un medicīniskajiem piederumiem.

Nodarbības gaita.

1. Audzinātāja bērniem pastāsta, ka rotaļu lācītim sāp kāja. Ko mēs bērni darīsim, lai lācītim palīdzētu? Kopā izlemjam doties pie medmāsas. Pārrunājam kā jāuzvedas pie daktera.
2. Dodamies pie medmāsas, pieklauvējam, sasveicināties un pastāstām, kas mums ir atgadījies. Aizejam pie medmāsas, kura ir norūpējusies par lācēna ķepu. Kamēr medmāsa pārsien ķepu, viņa pastāsta par savu profesiju, parāda ikdienā mediķiem lietojamus darba piederumus.
3. Kopīgi ar bērniem pārrunājam, kādi ir priekšmeti medmāsas kabinetā. Pateicamies medmāasai par palīdzību un atvadāmies.
4. Aizejot atpakaļ uz grupiņu audzinātāja aicina bērnus kopīgi izspēlēt lomu rotaļu „Pie ārsta”, kurā bērni izspēlē medmāsas kabinetā redzēto.

Pirms nodarbības sarunā ar pedagogu autore noskaidroja, ka bērniem šobrīd rotaļu laikā nav aktuāli spēlēt „par dakteriem”. Ar bērniem, izmantojot attēlus, autore pārrunāja un noskaidroja bērnu zināšanas par ārsta profesiju. M, A, R, S zināja vārdus, ko plānoju izmantot un aktivizēt savā nodarbībā.

Ekskursija uz medmāsas kabinetu izdevās kā plānota, drošākie bērni iesaistījās sarunā ar medmāsu. Atgriežoties grupā autore mudināja bērnus pārrunāt, ko redzējām medmāsas kabinetā. Bērni sarunās iesaistījās ar interesi. Man nebija jāaicina bērni izspēlēt situāciju lomu spēlē, jo paši bērni sāka dalīt lomas un vienojās, ka spēlēs „dakteros” vēlāk. Autore ieteica, ka ir brīvs brīdis un varam rotaļāties tagad.

Autore bērniem iedeva iepriekš sagatavotos rotaļu priekšmetus – *baltu halātu, marles saiti, klepus sīrupa kastīti, rotaļu termometru*. R paziņoja, ka viņš būs dakteris un viņam būs nepieciešams *halāts*. Arī M teica, ka ļoti gribot būt daktere. Veidojās strīds, jo R bija dusmīgs un uzstājīgs, arguments, „es pirmais pieteicos, es būšu dakteris.” Šajā brīdī sarunā iesaistās autore, piedāvājot bērniem arī medmāsas lomu, jo *ārstam* ir arī sava *medmāsa*.

„Divi bērni sastrīdas par galveno lomu. Skolotājs palīdz likvidēt strīdu, iesakot rotaļā vēl vienu interesantu lomu. Pieaugušais šajā gadījumā ir rotaļas ierosinātājs, partneris, vērotājs un vienlaicīgi rotaļas „valodas” nesējs. Tā ir dabīga emocionāla uzvedība, kas pieņem

un virza bērnu rotaļas ieceres, garantē – bērnu brīvību, neapspiežot rotaļas prieku, tas ir skolotājs ar atbilstošu emocionālu inteliģenci.” (5, 276.lp.)

R būs ārsts, M medmāsa, K tiek iedalīta slimnieka loma ar sāpošu kāju. S pastāsta, ka viņai nesen sāpēja kakls un *ārsts* ieteica dzert *klepus sīrupu*. R aiziet uz leļļu stūri un iekārto sev *ārsta kabinetu*.

R – „*Halāts* man der, bišķiņ rokas par garu. Audzīt’ palīdzēsi atlocīt?”

M – „Man nav *ārsta halāta*, vai es varu likt priekšautu?”

Autore „M, Tev priekšauts ļoti piestāv, jums jāsāk pieņemt *pacienti*, tur aiz durvīm jau izveidojusies rinda.”

R – „Laid viņus iekšā *māsiņ’*, pirmais lai nāk ar sāpošo kāju. Man vajadzēs *marles saiti* un kaut ko pret sāpēm!”

K – „Dakter’ man ļoti sāp kāja.”

R – „Pastāsti kā tas gadījās?”

K – „Nokritu no riteņa un sasitos.”

M – „Nākat atguļaties, lai redzam kāju.”

R – „Izskatās slikti, pārsiesim ar *marli* un iedosim zāli sāpēm.”

M – „Dakter’ es pārsiešu kāju, labi? Nebaidies, Tev nemaz nesāpēs!”

K – „Es nebaidos, bet *zāles* man negaršo, jo ir rūgtas.”

Bērni darbojoties sarunājas, izmanto jaunus vārdus un citus iepriekš saistībā ar medicīnu dzirdētus vārdus. J bailīgi paziņo, ka viņam būšot lauza roka, tāda esot bijusi viņa lielajam brālim. Pats J neiesaistās sarunās, bet uzrunāts atbild uz jautājumiem, dažiem vārdiem nav gramatiski pareiza izrunas.

Lomu rotaļā „par ārstiem” iesaistījās visi pētījumā atlasītie bērni. Pēc lomu rotaļas izspēlēšanas nebiju pārliecināta, vai jaunie vārdi visiem ir saprotami, tādēļ vēlreiz izrunājām visus izmantojamus vārdus, ko atzīmēju tabulā. Jāpiebilst, ka strādājošā audzinātāja pastāstīja, ka bērni šo rotaļu izspēlē dažādās variācijās brīvajos brīžos. Bērni pateikuši un audzinātāja paskaidrojusi arī bērnu vecākiem, par jauno rotaļu. Vecāki vēlāk nākuši un stāstījuši, ka bērni spēlējuši „dakteros” arī mājās ar brāļiem, māsām un iesaistījuši arī savus vecākus.

Vērojot kā bērni sadala lomas un izspēlē lomu rotaļu autore secināja, ka bērni viegli iejūtas jaunās lomās, paši pieņem lēmumus un vienojas par lomu un sižeta maiņu. Rotaļas laikā parādījās jauni tēli – māmiņa ar slimu bērnu, šoferis, vectētiņš. Autore secināja, ka bērniem labi strādā iztēle un, ja rotaļa ir interesanta, tad bērni cenšas vienoties bez liekiem strīdiem. Grupas aktīvākie bērni pat cenšas piedāvāt citiem bērniem lomu, vai kādu interesantu lietu, lai piesaistītu viņus savai rotaļai.

3.2 Pētījuma rezultāti un analīze

Autore pētījuma gaitā novadīja ekskursiju un lomu sižeta rotaļas ar sešiem 3 – 4 gadus veciem bērniem. Tabulas pirmajā ailē novērtēju zināšanas par aktivizējamajiem vārdiem pirms ekskursijas un lomu spēles. Otrajā ailītē novērtēju jaunus vārdus pēc lomu spēles septembra beigās. Trešajā ailē autore apkopoja datus pēc atkārtotas lomu rotaļas un vārdu pārrunām oktobra beigās.

Aktivizējamo vārdu bērnu novērtējuma tabula

	Aktivizējamie vārdi	1. Pirms ekskursijas un rotaļas	2. Pēc rotaļas septembra beigās	3. Pēc rotaļas oktobra beigās
M	<i>medmāsa</i>	3	3	3
	<i>halāts</i>	2	3	3
	<i>kabinets</i>	2	3	3
	<i>marles saite</i>	1	2	3
	<i>termometrs</i>	2	3	3
	<i>klepus sīrups</i>	3	3	3
A	<i>medmāsa</i>	2	3	3
	<i>halāts</i>	1	2	3
	<i>kabinets</i>	2	2	3
	<i>marles saite</i>	3	3	3
	<i>termometrs</i>	1	2	2
	<i>klepus sīrups</i>	3	3	3
S	<i>medmāsa</i>	2	2	3
	<i>halāts</i>	1	1	2
	<i>kabinets</i>	1	1	2
	<i>marles saite</i>	2	2	3
	<i>termometrs</i>	1	2	2
	<i>klepus sīrups</i>	2	3	3
	<i>medmāsa</i>	3	3	3
	<i>halāts</i>	3	3	3
	<i>kabinets</i>	2	3	3
	<i>marles saite</i>	2	3	3

R	<i>termometrs</i>	3	3	3
	<i>klepus sīrups</i>	3	3	3
K	<i>medmāsa</i>	2	3	3
	<i>halāts</i>	1	2	2
	<i>kabinets</i>	2	2	2
	<i>marles saite</i>	3	3	3
	<i>termometrs</i>	1	2	2
	<i>klepus sīrups</i>	2	3	3
J	<i>medmāsa</i>	2	2	3
	<i>halāts</i>	1	2	2
	<i>kabinets</i>	1	2	2
	<i>marles saite</i>	2	2	2
	<i>termometrs</i>	1	1	2
	<i>klepus sīrups</i>	2	3	3

Vērtēšana: apguvis - 3 daļēji apguvis - 2 nav apguvis -1.

Pēc tabulas aizpildīšanas autore secina, ka progress jauno vārdu apguvē, iesaistīšanā aktīvajā runā ir visiem bērniem. Pirmajā ailītē novērtēju vai bērni pazīst un izprot jauno vārdu, daži bērni dzirdēja vārdu pirmo reizi un neizprata tā nozīmi.

Pēc ekskursijas uz medmāsas kabinetu un rotaļas bērniem radās izpratne par aktivizējamajiem vārdiem. Dažiem bērniem bija problēmas ar skaņas – *r* izrunu, bet tas vēl šajā vecumā ir pieļaujams un to autore neatzīmēja par kļūdu. Jāatceras, ka katrs bērns un viņa valoda attīstās individuāli.

Veicot pētījumu un savā ikdienas darbā pirmsskolas izglītības iestādē autore secina, ka plānotais rezultāts ir vislabākais, ja pedagogs ir sagatavojies darbam ar bērniem. Pedagogam ir jābūt pārliecinātam par darbu kuru viņš veic.

NOBEIGUMS

Bakalaura darbs izstrādāts par rotaļas, lomu spēles izmantošanas iespējām bērnu vārdu krājuma pilnveidošanā pirmsskolas izglītības iestādē. 2009. gada rudenī tika veikts pētījums, kura mērķis bija teorētiski pamatot un empīriski pārbaudīt, kā izmantojot lomu spēles 3 – 4 gadīgiem bērniem pilnveidot vārdu krājumu.

Lai veiktu pētījumu tika izvirzīti uzdevumi:

5. Apgūt un analizēt pedagoģiski psiholoģisko literatūru par 3 – 4 gadīgu bērnu attīstības īpatnībām, spēles būtību, funkcijām, veidiem, lomu spēlēm;
6. Izstrādāt pētījuma gaitu;
7. Apkopot un analizēt iegūtos datus;
8. Izstrādāt secinājumus.

Pētījuma hipotēze bija, ka lomu spēles veicina 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveidošanos.

Tātad iepazīstoties ar pedagoģiski psiholoģisko literatūru un veicot pedagoģisko eksperimentu savā darba vietā, pirmsskolas izglītības iestādē, autore secināja, ka:

- 1) Valoda nav iedzimta spēja, bet tā attīstās pakāpeniski vienlaikus ar bērna fizisko un garīgo attīstību. Bērnu attīstībai ir kopējs virziens, kas izriet no konkrētā vecumposmu īpatnībām, bet katram bērnam ir savs individuālais temps. Strādājot pirmsskolas izglītības iestādē autore novērojusi, ka bērni valodu neapgūst vienādi ātri un vienādā līmenī.
- 2) Katram vecumposmam ir savas raksturīgākās īpatnības, pedagogam jāzina bērnu psiholoģiskais raksturojums, lai radītu pozitīvā emocionālā gaisotnē nodarbību laikā.
- 3) Lai aktivizētu 3 - 4 gadus veciem bērniem vārdu krājumu pedagogam jāizmanto dažādās pedagoģiskas metodes, viena no tām ir lomu rotaļa.
- 4) Ekskursijas un lomu rotaļas pedagoģiskajā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem valodas pilnveidošanā dod labus rezultātus. Labi pārdomāta un sagatavota rotaļa rada bērnam emocionālu komfortu, apmierinājumu, jo bērns savā rotaļu vidē jūtas visdrošāk.
- 5) Lomu rotaļas laikā jāiesaista visi bērni, arī mazāk aktīvie. Pētījuma laikā autore secināja, ka lomu rotaļu izspēlēšanā var iesaistīt arī bērnu vacākus.

Tātad rotaļnodarbības ir labākais veids, kā audzināt, attīstīt un nodarbināt pirmsskolas vecuma bērnus. Pirmsskolas pedagogiem jāprot pasniegt zināšanas caur rotaļām. Bērniem patīk rotaļas, kas atbilst viņu domāšanas līmenim un interesēm. Bērni labprāt piedalās šādās rotaļās un tādējādi attīsta savas prasmes un iemaņas.

Rotaļas paplašina bērnu zināšanas un pieredzi. Rotaļas iespējams iekļaut ikvienā nodarbībā, kad bērns mācās. Tādējādi zināšanu apgūšana kļūs bērniem nevis par nogurdinošu, bet par patīkamu procesu, uz kuru sliksies bērns.

Darba autore secina, ka izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies – lomu spēles veicina 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveidošanos.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē.* D. Dzinteres, G. Staņķes red., RPIVA Rīga : Izglītības soļi, 2002. 173 lpp.
2. **Boša, R.** *Bērnu runas aktivizēšana bērnudārzā.* Rīga : Mācību apgāds, 1999. 31 lpp.
3. **Dzintere, D., Boša, R.** *Rotaļspēles.* Rīga : Mācību apgāds, 1997. 80 lpp.
4. **Dzintere D., Stangaine I.** *Rotaļa – bērna dzīvesveids.* Rīga : RaKa, 2007. 194 lpp.
5. **Dzintere D., Stangaine I.** *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja.* Rīga : RaKa, 2007. 303 lpp.
6. **Elnebiņa, I.** *Pakāpieni bērna attīstībā.* Rīga : Pētergailis, 1992. 47 lpp.
7. *Filozofijas vārdnīca.* M. Rozentāla red. Rīga : Liesma, 1974. 529 lpp.
8. **Golubina, V.** *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata.* Rīga : Izglītības soļi, 2007. 308 lpp.
9. **Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L., Staļģe, L., Merirande, R.** *Kā raisās valodiņa?* Madona : Rasa ABC, 1999. 64 lpp.
10. **Jonīte, V.** *Spēles kā bērnu sensoro spēju attīstītājas.* Rīga ; Mācību apgāds, 1997. 63 lpp.
11. **Kaņepēja, R., Lieģeniece, D., Černova, E., Dzintere, D., Pučure, I., Ukstiņa, R., Miķelsone, I., Suruda, I.** *Es gribu iet skolā.* Rīga : Puse Plus 2003. 191 lpp.
12. **Lieģeniece, D.** *Kopveseluma pieeja audzināšanā.* Rīga : RaKa, 1999. 262 lpp.
13. **Lieģeniece, D., Nazarova, I.** *Veseluma pieeja valodas apgūvē.* RaKa, 1999. 112 lpp.
14. **Ļubļinska, A.** *Bērnu psiholoģija.* Rīga : Zvaigzne, 1979. 383 lpp.
15. **Puškarevs, I.** *Attīstības psiholoģija.* Rīga : RaKa, 2001. 86 lpp.
16. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca.* A. Blinkena red. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.
17. **Geidžs, N. L., Berliners, D. C.** *Pedagoģiskā psiholoģija.* Rīga : Zvaigzne ABC, 1999. 662 lpp.
18. **Romenkova, V.** *Rotaļu attīstība.* RPIVA Rīga : Vārti, 2000. 47 lpp.
19. **Svence, G.** *Attīstības psiholoģija.* Rīga : Zvaigzne ABC, 1999. 159 lpp.
20. **Udalčova, J.** *Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanās un audzināšanā.* Rīga : Zvaigzne, 1983. 110 lpp.
21. **Vigotskis, Ļ.** *Domāšana un runa.* Rīga : EVE, 2002. 145 lpp.

22. **Pučure, I.** Rotaļa dažādos vecumos. „*Pirmsskolas izglītība*”, 1998, Nr.1,
16.–17. lpp.
23. **Jurdža, S.** „Cīrulīša” attīstošās spēles. „*Pirmsskolas izglītība*”, 2001, Nr. 3,
6. lpp.
24. **Derkevica-Pilskunga, J.** *Runas attīstība pirmsskolā.* [atsauce 7.10.2009.].
Pieejams: http://www.tavavieta.lv/mazulis/runas_attistiba_pirmsskola/